

Maantieteen opiskelijoiden perhetausta ja sen vaikutus opintoihin

Mirka Lamppu

Maantiede (Opettajan linja)

Pro gradu -tutkielma

Laajuus: 20 op

Ohjaaja:

Sanna Mäki

27.4.2022

Turku

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Pääaine: Maantiede

Tekijä: Mirka Lamppu

Otsikko: Maantieteen opiskelijoiden perhetausta ja sen vaikutus opintoihin

Ohjaaja: Sanna Mäki

Sivumäärä: 48 sivua + liitteet 10 sivua

Päivämäärä: 27.4.2022

Suomalaisen yliopistokoulutuksen laajeneminen ja pyrkimys tasa-arvoon ovat mahdollistaneet yliopistokoulutuksen suomalaisille nuorille heidän perhetaustastaan riippumatta. Vaikka yliopisto-opiskelijat tulevat nykyisin hyvin erilaisista taustoista, on perhetaustalla edelleen suuri vaikutus yliopistokoulutukseen hakeutumiseen ja sisäänpääsyyn sekä opiskeluun yliopistossa. Eroja selittävät perheiden erilaiset mahdollisuudet tarjota jälkeläisilleen pääoman eri muotoja.

Tutkimukseni tavoitteena oli selvittää millaisista perhetaustoista maantieteen opiskelijat tulevat, miten perhetausta on vaikuttanut heidän saamaansa koulutukselliseen tukeen ja miten se vaikuttaa opiskeluun yliopistossa. Lisäksi tarkastelin syitä, miksi maantieteen opiskelijat olivat hakeutuneet maantieteen opintoihin ja tapaa, jolla heidät oli valittu suorittamaan opintoja. Keräsin tutkimusaineistoni sähköisellä kyselyllä, johon vastasi 329 maantieteen opiskelijaa Helsingin, Itä-Suomen, Oulun ja Turun yliopistoista. Analysoin aineistoa pääosin määrällisesti. Tein ristiintaulukointia erityisesti vertailemalla korkeakoulutetusta ja korkeakouluttamattomasta perhetaustasta tulleiden vastauksia. Testasin tuloksia tilastollisesti kiihiin neliö -testin avulla. Kyselyn avointen vastausten luokittelussa ja kvantifioinnissa hyödynsin aineistolähtöistä sisällönanalyysiä.

Tutkimukseni tulosten mukaan maantieteen opiskelijat tulevat vaihtelevista perhetaustoista. Eroja perhetaustoissa esiintyi sekä yliopistojen sisällä että välillä, ja alan voidaan sanoa olevan lähempänä kansanomaista kuin elitististä. Tutkimukseni osoitti, että perhetaustalla on monella tavalla merkitystä maantieteen opiskelijan saamaan koulutukselliseen tukeen sekä opiskeluun yliopistossa. Erot näkyivät kyselyn taustatiedoissa, kuten valmennuskurssin suorittamisessa tai välivuosien määrissä, perheeltä saadussa tuessa, yliopistossa opiskelussa sekä maantieteen opiskelualan arvostamisessa. Maantieteen opintoihin hakeudutaan yleisimmin aidosta kiinnostuksesta alaa kohtaan. Toiseksi ja kolmanneksi yleisimmät syyt olivat myönteiset kokemukset maantieteen opiskelusta sekä maantieteen olemus. Saamani tulokset noudattivat aikaisempien koulutussosiologisten tutkimusten tuloksia.

Avainsanat: maantiede, koulutussosiologia, perhetausta

Master's thesis

Subject: Geography

Author: Mirka Lamppu

Title: Family background of geography students and its effects to studies

Supervisor: Sanna Mäki

Number of pages: 48 pages + 10 appendices

Date: 27.4.2022

Expansion of Finnish university education and strive for equality have enabled the education for young Finns regardless of their family background. Even though university students come from a range of different backgrounds, the family background still has major impacts over applying habits, getting into university and the act of study in university education. These impacts from family background come from the unequal ability of families to provide different forms of capital.

The aim of my research was to find out what kind of family backgrounds geography students come from, how family background has impacted the educational support they have received and if it has had impact over their university studies. I also researched the student's reasons for applying to geography studies and the process of how geography students are selected. I collected research material through electronic questionnaire which was answered by 329 geography students from universities of Helsinki, Eastern Finland, Oulu and Turku. I analyzed the material using mainly quantitative methods. I did cross-tabulations, especially comparing the responses from those with a higher education and an uneducated family background. I tested the results by utilizing chi-square test. I also did data-driven content analysis for answers to open questions from the questionnaire.

According to the results geography students come from different family backgrounds. Differences of family backgrounds occurred both within and between universities and the field of education can be considered more non-elitist than elitist. My research indicated that family background has multiple effects to the educational support and university studies of students. The effects were highlighted in the questionnaires background info section, such as the completion of a preparation course or the number of gap years, support received from family, studying in university and appreciation of geography as a field. Most common reason for a geography student to apply for geography studies was genuine interest towards the subject. Second and third most common reasons were positive experiences of studying geography and the nature of geography. The results I received mostly followed results of earlier sociological education researches.

Key words: geography, sociology of education, family background

Sisällysluettelo

1	Johdanto	1
2	Teoreettinen viitekehys	3
2.1	Koulutusmahdollisuuksien tasa-arvo Suomessa	3
2.2	Perhetaustan ja yhteiskuntaluokan vaikutukset yliopisto-opiskeluun	8
2.3	Maantieteen opiskelu ja koulutukseen hakeutuminen	12
3	Aineisto ja menetelmät	15
3.1	Aineiston tuottaminen	15
3.2	Aineiston kuvaus	17
3.3	Aineiston analysointi	18
4	Tulokset	22
4.1	Maantieteen opiskelijoiden perhetausta	22
4.2	Perhetaustan vaikutus koulutukselliseen tukeen ja opiskeluun yliopistossa	23
4.3	Maantieteen opintoihin hakeutuminen ja valituksi tuleminen	28
5	Keskustelu	34
5.1	Maantieteen opiskelijat tulevat vaihtelevista perhetaustoista	34
5.2	Opiskelijoiden perhetaustalla on merkitystä	35
5.3	Maantieteen opintoihin hakeudutaan aidosta kiinnostuksesta alaa kohtaan	38
5.4	Tutkimuksen luotettavuus ja jatkotutkimusmahdollisuudet	40
6	Johtopäätökset	44
	Lähteet	45
	Liitteet	49
	Liite 1. Kysely	49
	Liite 2. Ristiintaulukoinnit ja khiin neliö -testit	54

1 Johdanto

Suomi on jo pitkään ollut hyvin koulutettu ja koulutusmyönteinen kansakunta, mistä saamme kiittää suomalaisten koulujen ja yliopistojen lisäksi suomalaisten perheiden asennetta koulutukseen (Kivinen ym. 2007). Pohjoismaisen hyvinvointipolitiikan periaatteiden mukaisesti Suomen valtio on pyrkinyt luokkaerojen kaventamiseen ja koulutukselliseen tasa-arvoon (Nau-
manen & Silvennoinen 2010). Yliopistolaitoksen laajeneminen tapahtui nopeasti viime vuosi-
sadan loppupuoliskolla, minkä seurauksena yliopistossa opiskelee nykyisin opiskelijoita hyvin
vaihtelevista taustoista. Vaikka yliopistoon hakemiseen liittyvät konkreettiset esteet on pois-
tettu ja yliopistokoulutus on periaatteessa mahdollista kaikille perhetaustasta riippumatta, tie-
detään koulutustason periytyvän yhä voimakkaasti vanhemmilta lapsille (Mikkonen & Korho-
nen 2018; Saari ym. 2020). Lapsen tuleva koulutus tai koulutustaso ei ole ainoastaan nuorena
aikuisena tehty valinta, vaan siihen vaikuttavat monet seikat nuoren perhetaustassa, kuten van-
hempien tarjoamat taloudelliset, sosiaaliset ja kulttuuriset pääoman muodot koko lapsuuden
ajalta (Bourdieu 1984; Bourdieu 1986; Ermisch & Francesconi 2001).

Suomessa koulutuksen tasa-arvon tilanne on moneen muuhun maahan verrattuna hyvä ja suo-
malaiset koetaan usein yhdeksi suureksi keskiluokaksi (Kivimäki 2008; Mikkonen & Korhonen
2018). Perhetaustan vaikutusta ei kuitenkaan kannata Suomessakaan vähätellä, sillä se vaikut-
taa monin tavoin lapsen ja nuoren koulumenestykseen ja koulutusvalintoihin (Silvennoinen ym.
2015: 353). Alemmista yhteiskuntaluokista lähtöisin olevat ovat nykyisinkin vähemmistönä jo-
kaisella yliopistojen tieteenalalla ylempiin luokkiin verrattuna (Mikkonen & Korhonen 2018:
27). Vanhempien sosioekonomisen taustan vaikutus nuoren koulumenestykseen ja sitä kautta
jatkomahdollisuuksiin vaikuttaa korostuneen entisestään 2010-luvulla (Salmela-Aro 2019).
Opiskelijoiden yhteiskuntaluokkaan perustuva epätasa-arvo jää usein huomioitta myös yliopis-
tojen sisällä, jolloin mahdolliset erilaisuuden tai epäonnistumisen kokemukset jäävät yksilön
itsensä murehdittavaksi (Käyhkö 2014).

Koulutuserojen ja koulumenestyksen perhetaustasidonnaisuus on moniulotteinen ilmiö, jota on
tutkittu paljon (Kalalahti 2012). Tällaista tutkimusta ei kuitenkaan ole tehty Suomessa maan-
tieteen opintojen kontekstissa. Tarkastelen tässä tutkimuksessa maantieteen opiskelijoita kai-
kista Suomen neljästä yliopistosta, joissa maantiedettä on mahdollista opiskella yliopistota-
solla: Helsingin, Itä-Suomen, Oulun ja Turun yliopistojen maantieteen opiskelijoita. Näistä yli-
opistoista Helsingin yliopisto on luokiteltu jokseenkin elitistiseksi, Oulun ja Turun yliopistot
jokseenkin kansanomaisiksi ja Itä-Suomen yliopisto kansanomaiseksi vuonna 2003 (Nori ym.

2021). Korkeakoulutasolla perhetaustan vaikutuksiin liittyviä aikaisempia tutkimuksia on tehty etenkin tarkastelemalla korkeakouluihin hakeneita ja sisään päässeitä. Aiheesta on tehty useita raportteja sekä pienemmän otoskoon haastattelututkimuksia (esim. Käyhkö 2014; Potila ym. 2017; Nori ym. 2021). Tässä tutkimuksessa tarkastelen kuitenkin ensimmäistä kertaa juuri suomalaisten maantieteen yliopisto-opiskelijoiden perhetaustoja ja niiden vaikutuksia heidän kokemuksiinsa, opintoihinsa ja opiskeluunsa yliopistossa. Lisäksi tavoitteenani on tarkastella maantieteen opintoihin hakeutumista ja hakeutumisen taustalla olevia syitä.

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Millaisista perhetaustoista maantieteen opiskelijat tulevat?
2. Miten perhetausta on vaikuttanut maantieteen opiskelijoiden saamaan koulutukselliseen tukeen sekä opiskeluun yliopistossa?
3. Miksi maantieteen opintoihin hakeudutaan ja miten maantieteen opiskelijat valitaan?

2 Teoreettinen viitekehys

2.1 Koulutusmahdollisuuksien tasa-arvo Suomessa

Suomalainen yliopistolaitos siirtyi 1900-luvun jälkimmäisellä puoliskolla pienen eliitin opinahjosta kohti massoitunutta yliopistoa (Tirronen 2005; Kuusela 2016; Mikkonen & Korhonen 2018). Opiskelijamäärien lisääntyminen eli niin sanottu koulutus- tai opiskelijaekspansio sekä yliopistojärjestelmän laajeneminen ja kehittyminen tapahtuivat nopeasti. Vielä 1950-luvulla suomalaisissa yliopistoissa opiskeli noin 16 000 opiskelijaa, mutta 2000-luvulle siirryttäessä opiskelijoiden määrä oli jo yli kymmenkertaistunut. Muutosten myötä yliopisto-opiskelijat ovat nykyisin taustoiltaan aiempaa heterogeenisempia ja aloittavat opiskelun hyvin erilaisista taustoista ja elämäntilanteista.

Toisen maailmansodan jälkeen alkanut koulutusekspansio on ollut mahdollista talouskasvun ansiosta (Naumanen & Silvennoinen 2010). Pohjoismaissa vallinneen universaalien hyvinvointipolitiikan periaatteiden mukaisesti valtio alkoi tähdätä luokkaerojen kaventamiseen. Perusasteelta korkeimmalle koulutustasolle ulottuva koko väestön kattava maksuton koulutus on koettu tärkeimpänä inhimillisen pääoman kasvattamisen sekä yhteiskunnan tasa-arvoistamisen keinona. Pohjoismaisen koulutusmallin etuihin kuuluu myös koulutuksen pituus, joka on monen muun maan malleihin verrattuna pitkä (Antikainen ym. 2013). Myös jatkokoulutusmahdollisuus pystytään tarjoamaan laajalle osalle kutakin ikäluokkaa. Epätasa-arvoisten lähtökohtien tasaamisella avataan yksilöille mahdollisuuksia, joihin ei välttämättä muuten olisi kaikilla mahdollisuutta (Kalalahti 2012). Voidaankin todeta, että tasa-arvoisen koulutuspolitiikan luomat mahdollisuudet, maksuton koulutus ja alueellinen kattavuus ovat periaatteessa mahdollistaneet yliopistokoulutuksen suomalaisille nuorille heidän perhetaustastaan riippumatta (Käyhkö 2014). Koulutukseen tehdyillä muutoksilla ja parannuksilla on haluttu koulutusmahdollisuuksien tasa-arvoistamisen lisäksi saada koko yhteiskunnan lahjakkuusreservi käyttöön sekä aikaansaada yhteiskunnallisia muutoksia (Naumanen & Silvennoinen 2010). Kun koulutautunut väestö kykenee tehostamaan tuotannollista ja taloudellista toimintaa, myös hyvinvoinnin määrä lisääntyy (Silvennoinen ym. 2015: 325).

Yhtenä suurimmista korkeakoulujärjestelmän rakenteellisista muutoksista voidaan pitää ammattikorkeakoulujen syntymistä yliopistojen rinnalle 1990-luvulla (Nori ym. 2021). Keskimäärin yliopistoon päätyvät tulevat ammattikorkeakouluun päätyviä korkeammin koulutetuista perheistä. Myös perheen taloudellisella tilanteella vaikuttaa olevan merkitystä, sillä yliopistoon

hakeneiden opiskelijoiden vanhempien mediaanitulot olivat selvästi korkeammat kuin ammatikorkeakouluun hakeneiden vanhemmilla. Kyseisen tutkimuksen tuloksissa ilmeni, kuinka yliopistojen valinnoissa vanhempien hyvät tulot olivat yhteydessä sisäänpääsyyn, mutta ammattikorkeakouluun hakeneiden ja sisään päässeiden välillä ei ollut eroja vanhempien tulotasossa.

Hyvinvointiyhteiskunnan rakentamisen aikoihin suomalaisen koulutuspolitiikan keskeiseksi tavoitteeksi nousi pyrkimys tasa-arvoon (Kalalahti 2012; Käyhkö 2014; Kuusela 2016; Nori ym. 2021). Sosiaalisen alkuperän merkityksen uskottiin pienenevän ja korkeakoulutuksen avautuvan kaikille yhteiskuntaluokille tasapuolisesti, kunhan koulutusmahdollisuuksia olisi tarjolla riittävästi ja edullisesti (Boliver 2011; Käyhkö 2014; Kuusela 2016; Nori ym. 2021). Koulutuksen lisääntynyt tarjonta onkin osaltaan parantanut yhteiskuntaluokkien välistä koulutuksellista tasa-arvoa sekä poistanut esteitä sosiaaliselta liikkuvuudelta (Silvennoinen ym. 2016:11). Suomalaisessa koulutus kentässä on monessa suunnassa tapahtunut suuria harppauksia kohti tasa-arvoa (Kivinen ym. 2007). Eriarvoisuus on selvästi pienentynyt tarkasteltaessa eri perhetaustoista tulleiden yliopistokoulutukseen osallistumista. Ero on kuitenkin edelleen suuri ja akateemisista perheistä tulleiden lapsien mahdollisuudet yliopistokoulutukseen ovat huomattavasti korkeammat kuin ei-akateemisten perheiden lapsilla. Perhetaustaa kutsutaan akateemiseksi, kun vähintään toinen vanhemmista on suorittanut maisterin tutkinnon (Kivinen ym. 2012).

Keskiluokan kasvu on tyypillistä modernissa yhteiskunnassa (Antikainen ym. 2013: 39). Keskiluokkaan taas yhdistyy usein koulutushakuisuus ja koulutuksellisten meriittien korostaminen. Meritokraattisessa eli meriitteihin ja lahjakkuuteen perustuvassa yhteiskunnassa koulutuksella kuuluisikin olla vahva yhteys ihmisen niin sanottuun pääteasemaan eli luokka-asemaan ja muihin yhteiskunnallisiin asemiin (Naumanen & Silvennoinen 2010). Yksilön perhetaustan ja lähtöaseman taas ei tulisi tähän pääteasemassa sijoittumiseen vaikuttaa. Vaikka yliopistoon hakeutumiseen liittyvät esteet on periaatteessa poistettu, monet seikat hakijoiden taustassa vaikuttavat edelleen koulutukseen hakeutumiseen ja sisäänpääsyyn (Mikkonen & Korhonen 2018). Useissa maissa tehtyjen tutkimusten tulokset osoittavatkin sosioekonomiset suhteet melko periytyviksi (esim. Ermisch & Francesconi 2001; Boliver 2011). Perhetaustaltaan korkeammasta luokasta tulevalle on todennäköisesti edessään muita pidempi ja korkeampi koulutus (Naumanen & Silvennoinen 2010). Myös useissa suomalaisissa tutkimuksissa koulutuserojen pysyvyys on toistuvasti todennettu (esim. Rinne 2014; Nori & Vanttaja 2018; Saari ym. 2020; Nori ym. 2021). Erityisen periytyvää on matalan ja korkean koulutustason periytyminen vanhemmilta lapsille (Saari ym. 2020). Kummankin vanhemman koulutustason on havaittu olevan yhteydessä lapsen

tulevaan koulutukseen, mutta vielä merkittävämmiin on vaikutusta äidin koulutustasolla (Ermisch & Francesconi 2001). Yhteiskuntaluokalla on lisäksi havaittu olevan yhteys eri tieteenaloille hakeutumisessa (Mikkonen & Korhonen 2018).

Suomalaiset on perinteisesti haluttu nähdä yhtenä suurena keskiluokkana, jolloin luokan merkitystä on vähätelty ja mitätöity (Kivimäki 2008; Mikkonen & Korhonen 2018). Yhteiskuntaluokka ei kuitenkaan Suomessakaan ole menettänyt merkitystään (Kuusela 2016). Lapset ja nuoret tulevat myös Suomessa hyvin vaihtelevista taustoista, joissa perheiden resurssit ja arvostus koulutusta kohtaan eroavat toisistaan. Eriarvoisuus ei rajoitu pelkästään taloudellisiin resursseihin, vaan konkretisoituu myös sosiaalisesti ja kulttuurisesti. Nykyinen kilpailua, erinomaisuutta ja valitsemisen vapautta korostava koulutuspolitiikka saattaa osaltaan nostaa opiskelijoiden sosiokulttuurisen taustan merkitystä. Luokkaan liittyvä epätasa-arvo jää näkymättömiin, jos yhteiskuntaluokkien erot sivuutetaan yliopistomaailmassa kokonaan (Mikkonen & Korhonen 2018).

Yhteiskunta ei muodostu samanlaisista tai samanarvoisista ihmisistä ja ryhmistä, joilla olisi keskenään täysin tasa-arvoiset mahdollisuudet koulutuksessa tai muutenkaan elämässä (Antikainen ym. 2013: 36–37). Yhteiskunnassa vallitsee erilaisia valtarakenteita, joiden pohjalta yksilöt ja ryhmät asettuvat sosiaalisiin suhteisiin ja asemiin. Ihmiset voidaan erilaisten ominaisuuksiensa, kuten koulutuksensa, työasemansa tai taloudellisen asemansa, mukaan jakaa yhteiskunnallisiin ryhmiin, esimerkiksi yhteiskuntaluokkiin. Yhteiskuntaluokka on käsitteenä hyvin kiistelty ja usein hankalaksi koettu aihe (Kivimäki 2008). Luokka on luonteeltaan luokitteleva ja arvottava käsite, jolla on pyritty kuvaamaan sisäistä jakoa modernissa kapitalistisessa yhteiskunnassa. Sillä on vaikutusta kaikkeen inhimilliseen tekemiseen ihmisten elämänehtoja muotoilemalla (Kivimäki 2008; Kuusela 2016). Luokan määrittäjänä voidaan pitää kullekin ryhmälle yhtenäistä elämäntyyliä, sillä yhteiskuntaluokilla on tyypillisesti erilaiset mieltymykset kulttuurin tai koulutuksen suhteen. Alempien ja ylempien luokkien elämäntyyliä eroavat merkittävästi toisistaan.

Ryhmät ja niiden yksilöt muodostavat sosiaalisia kerrostumia, joissa ryhmien välillä ilmenee rakenteellista eriarvoisuutta ja joihin valtasuhteet liittyvät oleellisesti. Ranskalaisen sosiologin ja kulttuuriantropologin Pierre Bourdieun (1984) teoria pääomien luonteesta ja jakautumisesta on yksi käytetyimmistä yhteiskunnan sosiaalisen kerrostuneisuuden tarkastelun tavoista. Teorian mukaan yhteiskuntaluokat eroavat toisistaan yksilöiden käytössä olevan pääoman määrissä

(Bourdieu 1986). Bourdieun mukaan pääoma ei suinkaan rajoitu ainoastaan taloudelliseen pääomaan, vaan myös sosiaalinen ja kulttuurinen pääoma ovat merkittäviä luokkaa ja siten yhteiskunnallista asemaa määrittäviä tekijöitä. Itse asiassa taloudellisen pääoman merkitys etenkin koulutuksen varhaisimmissa vaiheissa on vähentynyt (Antikainen ym. 2013). Bourdieun näemyksen mukaan kaikki kolme pääoman muotoa ovat avainasemassa yhteiskunnallisen vallan ja hallinnan jakautumisessa. Hän hahmottaa taistelun pääomista tapahtuvan niin kutsutulla *kentällä* (Liljander 1999: 110). Kenttää voidaan luonnehtia sosiaalisesti rakentuneeksi tilaksi, jonka sisällä toisiinsa yhteydessä olevat yksilöt kamppailevat keskenään pyrkien joko säilyttämään tai parantamaan asemaansa.

Bourdieu (1984) katsoo taloudellisen pääoman pitävän sisällään esimerkiksi tulot, omaisuuden, muun varallisuuden ja virka-aseman. Sosiaalinen pääoma koostuu muun muassa ihmisten välisistä suhteista ja verkostoista sekä vaadittavien käyttäytymismallien ja kanssakäymisen sääntöjen tunteuksesta. Kulttuurinen pääoma jaotellaan objektivoituneeseen, institutionalisoituneeseen ja ruumiillistuneeseen pääomaan (Bourdieu 1986). Objektivoituneeseen pääomaan kuuluvat konkreettiset yksilön käytössä olevat esineet, joita voivat olla esimerkiksi kirjat, taide-esineet ja erilaiset laitteet. Institutionalisoitunutta pääomaa ovat yhteiskunnassa tunnustetut luokitukset, esimerkiksi tutkinnot, tittelit ja pätevyudet. Ruumiillistunut pääoma taas kattaa yksilön sisäistettyjä ja toimintaa ohjaavia havaitsemis- ja käyttäytymistäipumuksia. Pääoman muodot karttavat yksilölle erityisesti vanhemmilta saadun kasvatuksen ja perinnön sekä tarjotun kulttuuripääoman kautta, mutta myös kamppailuissa muiden kentällä toimivien kanssa.

Erityisen käyttökelpoisiksi Bourdieun ajatukset tutkimuksessani tekee Bourdieun käsitys kulttuurisen pääoman läheisestä suhteesta koulutukseen (Bourdieu 1984; Bourdieu 1986). Bourdieun tulkinnan mukaan koulut heijastavat ylempien luokkien kulttuurisia kokemuksia, jolloin niitä ei voida pitää sosiaalisesti neutraaleina instituutioina. Myös alemmista perhetaustoista tulleet voivat menestyä opinnoissaan, mutta koulun käytännön periaatteet ja siellä vaadittavat käyttäytymismallit eivät koskaan voi olla heille yhtä tuttuja ja vaivattomia hallita kuin mitä ne ovat ylempien luokkien lapsille, jotka ovat omaksuneet koulumaailmassa pärjäämistä edesauttavaa kulttuurista pääomaa jo kotoaan (Bourdieu & Passeron 1977).

Koulu on myös paikka, jossa kulttuurista pääomaa kartutetaan (Bourdieu 1984; Bourdieu 1986). Kulttuurinen pääoma on kilpailtu resurssi, joka mahdollistaa erilaisten etuuksien hankkimisen itselle (Purhonen ym. 2014). Se on tietysti ehdoin mahdollista vaihtaa muihin pääoman muotoihin eli taloudelliseksi tai sosiaalisesti pääomaksi. Kulttuurisen pääoman ominaisuuksiin

kuuluu myös se, että sitä voidaan kerryttää, säästää sekä välittää perintönä sukupolvelta toiselle. Niinpä koulutuksella on Bourdieun (1984) mukaan keskeinen rooli yksilön kiinnittämisessä olevien tai tulevien luokkiensa jäseneksi. Suomalaisen koululaitoksen kontekstissa ja siihen soveltamisessa Bourdieun ajatukset ovat saaneet sekä kannatusta että kritiikkiä (Purhonen ym. 2014). Kritiikin mukaan Suomi pienenä, pohjoismaisena sosiaalidemokratiana on niin yhtenäisen kulttuuriltaan, ettei täällä esiinny sosiaalisia kerrostumia Bourdieun tarkoittamassa mielessä. Bourdieun saama kritiikki ei kuitenkaan ole aukotonta eikä sen tueksi ole esimerkiksi tehty varsinaista empiiristä tutkimusta. Lisäksi suomalaisessa yhteiskunnassa on viime vuosikymmeninä tapahtunut muutoksia, kuten tuloerojen ja sosiaalisten erojen kasvua.

Suomalainen yliopistokenttä on lohkoutunut yliopistoittain, alueittain ja tieteenaloittain (Nori ym. 2021). Yliopisto-opiskelijoiden perhetaustan perusteella Suomalaiset yliopistot voidaan jakaa elitistisiin, jokseenkin elitistisiin, jokseenkin kansanomaisiin sekä kansanomaisiin. Tarkastellessaan yliopistojen elitistisyyttä ja kansanomaisuutta vuosina 1985 ja 1990 Kivinen ja Rinne (1995) loivat opiskelijoiden korkeakoulututkinnon suorittaneiden isien osuuteen pohjautuvan mittarin. Yliopistot katsottiin elitistisiksi, jos yli puolella yliopiston opiskelijoista oli korkeakoulun suorittanut isä. Jokseenkin elitistisissä yliopistoissa vastaava osuus oli 40–49 prosenttia, jokseenkin kansanomaisissa yliopistoissa 30–39 prosenttia ja kansanomaisissa yliopistoissa alle 30 prosenttia. Myös Nori (2011) tutki myöhemmin yliopistojen elitistisyyttä ja kansanomaisuutta. Vuonna 2003 tehtyä tutkimusta varten hänen oli korotettava luokkien rajoja, sillä suomalaisten yleinen koulutustaso oli siihen mennessä noussut merkittävästi. Ilman korotusta jokainen yliopisto olisi luokitunut vähintään jokseenkin elitistiseksi. Norin määrittelemien rajojen mukaan elitistisen yliopiston opiskelijoiden isistä vähintään 70 prosentilla oli korkeakoulutettu isä. Vastaava osuus jokseenkin elitistisissä yliopistoissa oli 60–69 prosenttia, jokseenkin kansanomaisissa yliopistoissa 50–59 prosenttia ja kansanomaisissa yliopistoissa vähemmän kuin 50 prosenttia.

Suomessa maantiedettä on mahdollista opiskella yliopistotasolla pääaineena Helsingin yliopistossa, Itä-Suomen yliopistossa, Oulun yliopistossa ja Turun yliopistossa. Kun näitä yliopistoja tarkastellaan kokonaisuutena, luetaan Helsingin yliopisto jokseenkin elitistiseksi, Oulun ja Turun yliopistot jokseenkin kansanomaiseksi ja Itä-Suomen yliopisto kansanomaiseksi (Nori 2011; Nori ym. 2021). Vuosien 1985, 1990 ja 2003 luokituksia tarkasteltaessa voidaan todeta, että Helsingin, Itä-Suomen ja Turun yliopistot ovat jokaisella mittauskerralla pysyneet samassa luokassa. Oulun yliopisto taas kuului vuosina 1985 ja 1990 kansanomaisien yliopistojen joukkoon, mutta vuonna 2003 se luokiteltiin jokseenkin kansanomaiseksi.

2.2 Perhetaustan ja yhteiskuntaluokan vaikutukset yliopisto-opiskeluun

Perhetausta ei vaikuta ainoastaan koulutukseen hakeutumiseen tai opintoihin valituksi tulemiseen (Käyhkö 2014). Erilaisista luokista, perhetaustoista ja kasvuympäristöistä tulleilla on toisistaan poikkeavat lähtökohdat kohdata keskiluokkaisille käytännöille ja arvoille rakentunut yliopistoinstituutio ja sopeutua siihen. Keskiluokkaiset yliopisto-opiskelijat ovatkin usein opineet jo kotoaan yliopistokoulutuksen kannalta tärkeitä taitoja, kuten keskustelu- ja argumentointitaitoja, opiskelutaitoja ja lukemistottumuksia (Mikkonen & Korhonen 2018). Vanhempien korkea koulutusaste näyttää ylipäätään tukevan koulumenestystä ja koulumyönteisyyttä (Kala-lahti 2012).

Mikkosen ja Korhosen (2018) tutkimuksessa sekä työläistäustaiset että keskiluokkaiset opiskelijat kertoivat tehneensä päätöksen toisen asteen ja korkea-asteen koulutusvalinnoista itsenäisesti. Keskiluokkaisille opiskelijoille korkeakoulutuksen valitseminen oli kuitenkin ollut useammin itsestään selvää ja heidän koulutusvalintoihinsa kohdistui enemmän kotikulttuurin hiljaista vaikutusta. Työläisperheissä korkean koulutusasteen merkitystä ei korostettu samalla tavalla kuin keskiluokkaisissa perheissä. Koulutuksen tasoa ei painotettu, vaan pidettiin tärkeänä, että lapsilla olisi ylipäätään jokin koulutus. Myös kodin niukat taloudelliset, kulttuuriset tai sosiaaliset resurssit voivat olla syynä yliopistokoulutukseen pyrkimättä jättämiseen (Bourdieu 1986). Hyväkään aikaisempi koulumenestys ei välttämättä kompensoi kotoa tulleen tuen ja kulttuurisen pääoman puutetta työläistäustaisen tehdessä koulutusvalintoja (Nori & Vanttaja 2018). On havaittu, että vanhempien ja muiden läheisten rohkaisulla on vaikutusta nuoren koulutusvalintoihin (Mastekaasa & Smeby 2008).

Nykyisessä massoittuneessa yliopistossa opiskelee lukuisia opiskelijoita, joilta ei löydy suvustaan akateemista perinnettä (Kuusela 2016). Vanhemmilla, joilla ei ole omakohtaista kokemusta korkeakouluopinnoista, ei yleensä ole sellaista strategista tietoa, joka konkreettisesti auttaisi heidän jälkeläisiään pyrkimyksissä vanhempiensa koulutustasoa korkeammalle (Mikkonen & Korhonen 2018). Merkitys aiemman kontaktipinnan puuttumisesta yliopisto-opiskeluun ja siellä opiskelleisiin voi ilmetä myös hyvin yllättävin tavoin. Tällaisia kontakteja vaille jäänyt ei välttämättä tunnista riittävän opiskelun rajoja tai joutuu todistelemaan jopa itselleen oikeudesta opiskella yliopistossa (Käyhkö 2014). Lisäksi alemman koulutusasteen perhetaustasta tulleet voivat erehtyä luulemaan luokan tuottamien tunteiden aiheuttajaksi yksilöllistä epäonnistumista tai epävarmuutta sosiaalisen eriarvoisuuden sijaan.

Tutkimuksensa haastatteluaineiston pohjalta Mikkonen ja Korhonen (2018) saivat selville, että lasten ollessa peruskouluiässä perheissä keskusteltiin koulunkäynnistä perhetaustasta riippumatta. Samalla tavalla kuin keskiluokkaisissa perheissä, myös työläistaustaisissa perheissä kyseltiin koulupäivän tapahtumista, varmistettiin, että läksyt tehtiin sekä palkittiin hyvistä arvosanoista. Lukiossa työläistaustaisten opiskelijoiden vanhempien edellytykset auttaa koulunkäynnissä vähenivät huomattavasti, varsinkin jos omakohtaista kokemusta lukio-opinnoista ei ollut. Tutkimuksen perusteella keskiluokkaisten perheiden vanhemmilla oli myös monipuolisemmin keinoja avustaa jälkikasvuun konkreettisesti tai epäsuorasti koulunkäynnissä. Korkeasti koulutettujen vanhempien lapset oppivat jo kotonaan koulunkäynnin kannalta tärkeitä taitoja, sillä heidän vanhempansa esimerkiksi opettivat lapsiaan lukemaan varhaisessa vaiheessa, hankkivat kotiin oppimista tukevaa kirjallisuutta, neuvoivat opiskelutekniikoissa sekä opettivat väittelytaitoja yhteisten keskustelujen kautta.

Näyttää siltä, että työläistaustaiset opiskelijat ovat opintoihin hakeutuessaan keskiluokkaiisiin opiskelijoihin verrattuna epävarmempia yliopistokoulutuksen sopivuudesta itselle (Mikkonen & Korhonen 2018). Keskiluokkaiisiin opiskelijatovereihinsa verrattuna työläistaustaiset yliopisto-opiskelijat myös siirtyvät yliopisto-opintoihin hitaammin. Syitä on etsitty ainakin kotoa lähtöisin olevan kouluttautumisen mallin ja opintoihin liittyvän konkreettisen tuen puutteesta (Nori & Vanttaja 2018). Opintojen aikana työläistaustaiset opiskelijat voivat myös kokea, ettei heidän paikkansa ole yliopistossa tai etteivät he olisi sinne tervetulleita (Lehmann 2007; Soria & Bultmann 2014). Ulkopuolisuuden tunne voi jopa saada opiskelijan salailemaan perhetaustansa (Granfield 1991; Silvennoinen ym. 2016).

Opiskelijan on akateemisessa ympäristössä kyettävä hallitsemaan oikeanlaista yliopistokieltä, tuomaan näkemyksiään ilmi ja esittämään oivaltavia kysymyksiä (Kuusela 2016: 159). Etenkin työläistaustaiselle opiskelijalle itsensä näkyväksi tekeminen ja tilan ottaminen voivat tuntua vieraalta ja hankalalta (Käyhkö 2014). Käyhkön työläistaustaisia naisopiskelijoita tarkastelleessa tutkimuksessa nämä ongelmat korostuivat seminaaritalanteissa. Naiset eivät halunneet kertoa ääneen ajatuksiaan, sillä he pelkäsivät niiden paljastavan heidän tietämättömyytensä. Samat naiset kokivat myös olevansa vailla yliopistossa tarvittavia keskustelu- ja argumentointitaitoja.

Työläistaustaisten yliopisto-opiskelijoiden on opintojensa aikana usein taloudellisesti välttämättömyyksiä käydä töissä ja nostaa opintolainaa (Mikkonen & Korhonen 2018). Välttämättömyys näkyi myös siinä, että työläistaustaiset toivoivat muita useammin voivansa käyttää vähemmän

aikaa ansiotyöhön. Lisäksi työläistaustaiset yliopisto-opiskelijat käyttävät hieman muita vähemmän aikaa opiskeluun työssäkäynnin viedessä aikaa opiskelulta. Kansainvälisessä korkeakouluopiskelijoita koskevassa kyselytutkimuksessa (Eurostudent VI) noin neljäsosa vastaajista oli nimennyt suurimmaksi opintoja hidastavaksi tekijäksi toimeentulonsa järjestämisen (Potila ym. 2017: 37). Pelkästään ylempää korkeakoulututkintoa suorittavien keskuudessa vastaava osuus oli 35 prosenttia. Suurin osa työssäkävivistä opiskelijoista käy töissä rahoittaakseen oman elämisensä, mutta työskentelylle voi olla myös muita syitä, kuten työkokemuksen hankkiminen, hankintojen tekeminen tai toisten ihmisten taloudellinen tukeminen (Saari ym. 2020). Moni opiskelija kokee opiskelun taloudellisesti mahdottomaksi ilman työntekoa opintojen ohella. Toisaalta luonnontieteellisten alojen opiskelijoiden on todettu käyttävän yliopisto-opiskelijoista vähiten aikaa ansiotöiden tekemiseen opintojensa aikana (Saari ym. 2020: 30). Perheen taloudellisella tilanteella saattaa olla vaikutusta koulutusvalintoihin siinäkin mielessä, että pelkkä tietoisuus mahdollisuudesta vanhempien taloudelliseen tukeen nostaa hyvätuloisista perheistä lähtöisin olevien koulutusvalintoja koskevaa henkistä varmuutta (Nori & Vanttaja 2018). Epävarmuus tuen saamisesta mahdollisten taloudellisten vaikeuksien keskellä saattaa rajoittaa alemmista yhteiskuntaluokista tulleita ottamasta riskejä tai tekemään koulutusta koskevia kokeiluja.

Työläisperheessä kasvaminen ei ole kaikille yhtenäinen kokemus (Kuusela 2016). Esimerkiksi koulutuksen arvostamisessa ja opiskelijan suhtautumisessa akateemiseen ympäristöön ilmenee eroja eri perheiden ja yksilöiden välillä. Työläistaustaisten yliopisto-opiskelijoiden opiskelukokemuksia käsittelevässä tutkimuksessa työläistaustaisten opiskelijoiden opiskelukokemukset ja elämänculut nähtiin niin moninaisina, että niiden perusteella päädyttiin luomaan ja nimeämään neljä ideaalityyppiä: menestyjät, kamppailijat, kriittiset ja irtautujat.

Menestyjille yhteistä on muistella lapsuudenkotiaan ja vanhempiaan myönteisesti ja arvostavasti (Kuusela 2016). He kokevat lapsuudenkotinsa tarjonnan vahvan perustan elämässä pärjäämiseen esimerkiksi lasten kasvua, lukemista ja harrastuneisuutta tukemalla. Menestyjät näyttävät eläneen omien sanojensa mukaan tavallisissa perheissä, joissa taloudelliset rajoitteet olivat kuitenkin läsnä. Ilmapiiiri on näissä perheissä ollut keskiluokkaista sivistystä, tietoa ja harrastuneisuutta arvostava. Menestyjien koulumenestys on ollut hyvää ja sitä ovat edesauttaneet tunnollisuus sekä oppimisen vaivattomuus. He vaikuttivat jo varhain omaksuneen koulutushalukkuutta sekä menestysmentaliteettia. Työläisperheessä varttuneiden menestyjien kodeissa vallitsi koulutusmyönteisyys ja pyrkimys tukea lapsen koulunkäyntiä (Vanttaja 2003). Kaikki työläisperheissä kasvaneiden nuorten vanhemmat eivät välttämättä ole kyenneet tukemaan lastensa

koulutyöskentelyä tietoisesti tai konkreettisesti. Heillä on kuitenkin saattanut olla tiedostamattomia tapoja tukea lapsen koulunkäyntiä esimerkiksi ohjaamalla lasta läksyjen pariin rajoittamalla vapaa-ajan käyttöä tai antamalla vapautuksia kotitöistä. Kuuselan (2016) tutkimukseen osallistuneiden menestyjien vanhemmat suhtautuivat joustavasti lastensa koulutusvalintoihin, mitä voi kuitenkin osaltaan selittää myös vanhempien kyvyttömyys antaa koulutusta koskevia neuvoja lapsilleen.

Menestyjät ovat yleisesti sopeutuneet yliopiston akateemiseen maailmaan helposti ja menestyneet hyvin yliopisto-opinnoissaan (Kuusela 2016). Heidän kohdallaan työläistaustaisuus erottui selvemmin vertaissuhteissa eli suhteessa omiin keskiluokkaisiin opiskelutovereihin. Moni menestyjä havahtui opiskelijoiden kotitaustojen eroihin yliopistossa opiskellessaan, mutta oma tausta nähtiin lähinnä myönteisenä asiana ja siitä oltiin ylpeitä.

Kamppailijoiden kokemukset lapsuudenkodista poikkeavat merkittävästi menestyjien kokemuksista (Kuusela 2016). Kamppailijat kokivat kohdanneensa elämässään ja opinnoissaan useita vastoinkäymisiä. Kamppailijat tulevat kotitaustoista, joissa oli pulaa taloudellisista, kulttuurisista ja sosiaalisista resursseista. Näissä kodeissa vanhempien kannustus ja mielenkiinto lastensa kouluttautumista kohtaan olivat vähäistä. Koulutus saatettiin näissä työläisperheissä nähdä pelkkänä ajanhukkana (Marks ym. 2003). Haastavista oloista lähtöisin oleville kamppailijoille yliopistokoulutus ei yleensä ole itsestään selvä valinta (Kuusela 2016). Vanhempien ja muiden sukulaisten suhtautuminen akateemiseen koulutukseen on voinut olla epäilevää, etenkin jos opiskeltava ala ei näytä tarjoavan ammattia, pysyvää työsuhdetta tai suuria tuloja. Yliopisto-opintojen aloittaminen voikin kamppailijoille olla suuri kulttuurinen shokki. Opintojen aikana opiskelijat rakentavat identiteettiään ja vaikuttavat elämänsä kulkuun, mistä voidaan käyttää nimitystä minuuden uudelleen rakentuminen (*re-negotiation of the self*) (Mercer 2007). Identiteetin uudistuminen vaikuttaa siihen, miten ihminen jatkossa näkee itsensä ja suhteensa ympäröivään maailmaan ja ihmisiin.

Kuuselan (2016) tutkimuksen kamppailijat olivat kohdistaneet yliopisto-opiskelulle suuria odotuksia, mutta kokeneet pettymyksiä ja vastoinkäymisiä. Epävarmuus opiskelussa näyttäytyi esimerkiksi sosiaalisen kanssakäymisen vaikeutena, opiskelupaineena, mutkittavana opintopolkuna sekä toisiin opiskelijoihin ja yliopiston henkilökuntaan kohdistuvana ulkopuolisuuden tunteena. Useampi tutkimuksessa mukana ollut kamppailija koki vaikeaksi lähestyä yliopistossa työskenteleviä.

Kuuselan (2016) kriittisiksi nimeämän ryhmän opiskelijat vieraantuivat akateemisista arvoista ja kyseenalaistivat yliopisto-opintojen mielekkyyttä havahduttuaan siihen, ettei yliopistossa opiskelu taannutkaan automaattisesti hyväpalkkaista työtä tai arvostettua asemaa työelämässä. He näkivät työllistymisensä epävarmana ja useampi kriittisistä opiskelijoista oli harkinnut ei-akateemiselle uralle siirtymistä. Kriittisille yhteisenä tekijänä olivat koulutusta arvostavat vanhemmat, jotka toivoivat lastensa suuntautuvan akateemiseen koulutukseen.

Irtautujat luonnehtivat lapsuudenkotinsa elämäntapaa pysähtyneeksi ja sivistymättömäksi, josta he halusivat irtautua (Kuusela 2016). He kokivat vanhempiensa kärsineen kasvatustietoisuuden puutteesta ja esimerkiksi jääneen vaille riittävää kulttuurista pääomaa ja harrastuksia. Irtautujille oli tyypillistä verrata vanhempiensa ja muun lähipiirinsä koulutusvalintoja omiinsa sekä kokea ulkopuolisuutta perheeseensä. He olivat vanhempiaan kunnianhimoisempia koulutuksellisissa päämäärissään ja tunsivat itsensä erityislaatuisiksi. Yliopisto-opintojen aikana irtautujien ja heidän vanhempiensa kommunikaatio joutui koetukselle yhteisen kielen ja kokemusmaailman puuttuessa. He kokivat elävänsä kahden kulttuurin välissä. Myös Mikkosen ja Korhosen (2018) tuottamassa raportissa oli otteita haastatteluista, joissa vanhempien matalan koulutustason koettiin hankaloittaneen yhteiskunnallisista asioista keskustelemista. Osa irtautujista kertoi vanhempiensa suhtautuvan jopa kielteisesti yliopistoon ja akateemisuuteen (Kuusela 2016). Lisäksi osa irtautujista pyrki itse peittelemään perhetaustansa.

2.3 Maantieteen opiskelu ja koulutukseen hakeutuminen

Suomessa maantiedettä on yliopistotasolla mahdollista opiskella Helsingin yliopistossa, Itä-Suomen yliopistossa, Oulun yliopistossa ja Turun yliopistossa. Helsingin ja Turun yliopistoissa maantiede kuuluu matemaattis-luonnontieteelliseen tiedekuntaan, Itä-Suomen yliopistossa yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekuntaan ja Oulun yliopistossa luonnontieteelliseen tiedekuntaan (Maantiede 2022; Maantiede ja ympäristöpolitiikka 2022; Maantiede, luonnontieteiden... 2022; Maantieteen kandiohjelma 2022). Maantiede tieteenalana sijoittuu luonnon- ja yhteiskuntatieteiden rajapinnalle, kuten vaihtelevista tiedekunnista voidaan päätellä (Maantiede, luonnontieteiden... 2022). Maantieteen oppiaineeseen liittyvät vahvasti alueellisuus ja ajallisuus, luonnon ja ihmistoiminnan vuorovaikutus, laaja-alaisuus sekä moniulotteiset ilmiöt. Maantieteen opiskelijat voivat työllistyä esimerkiksi asiantuntijatehtäviin, aineenopettajaksi tai tutkijaksi ja heillä on hyvä mahdollisuus myös kansainväliseen työuraan. Opiskelu on samalla

sekä teoreettista että käytännönläheistä ja esimerkiksi kenttätyöskentely on oleellinen osa maantieteen opintoja (Maantieteen kandiohjelma 2022).

Maantiedettä on yhteishaun kautta mahdollista päästä opiskelemaan joko ylioppilastodistuksen tai valintakokeen perusteella (Valintakoetietoja 2022). Sekä todistusvalinnassa että valintakokeen kautta hakiessa ensikertalaiset ja muut hakijat ovat omissa kiintiöissään (Valkama 2022; Hamunen 2022). Ensikertalaisuudella tarkoitetaan, ettei hakija ole aikaisemmin ottanut vastaan opiskelupaikkaa ammattikorkeakoulusta tai yliopistosta. Lisäksi opintoihin voi tulla valituksi avoimen väylää pitkin, siirtohaulla, maisterihaulla tai kilpailumenestyksen perusteella. Valituista noin 55 prosenttia tulee valituksi ylioppilastodistuksen ja 45 prosenttia valintakokeen perusteella (Valintakoetietoja 2022). Maantieteen opiskelijat on vuodesta 2020 saakka valittu koulutukseen yhteisvalinnalla, jossa valintaperusteet ja valintakokeet ovat kaikkiin yliopistoihin yhtäläiset. Vuonna 2020 maantiede siirtyi myös sähköiseen valintakokeeseen (Valkama 2022). COVID-19-pandemian aiheuttaman poikkeustilanteen vuoksi valintakoe järjestettiin vuonna 2020 kaksivaiheisena, jolloin valintakoe sisälsi myös suullisen osuuden. Maantieteen valintakoe perustuu lukion maantieteen oppimäärään sekä valintakokeeseen mahdollisesti sisältyviin aineistoihin (Valintakoetietoja 2022).

Vuonna 2021 hakijoita maantieteen tutkinto-ohjelmaan oli kaikkiaan 2112 (Valintakoetietoja 2022). Yhteensä 558 hakijalle maantiede oli ensisijainen hakukohde ja opintoihin valittiin kaikkiaan 190 opiskelijaa. Suurin aloituspaikkojen kiintiö oli vuonna 2021 Helsingin yliopistolla (60), toiseksi suurin Itä-Suomen yliopistolla (50), toiseksi pienin Oulun yliopistolla (45) ja pienin Turun yliopistolla (35). Suhteellisesti vaikeinta oli päästä maantieteen opiskelijaksi Turkuun, jossa vain kuusi prosenttia maantieteen hakijoista tuli valituksi koulutukseen. Itä-Suomen yliopistoon oli verraten helpointa tulla hyväksytyksi, sillä siellä maantieteen koulutukseen valittiin 11,3 prosenttia hakijoista. Eniten hakijoita pyrki sisään Helsingin yliopiston maantieteen koulutukseen.

Syyt, jotka ovat saaneet maantieteen opiskelijat hakeutumaan juuri kyseiselle alalle, ovat ajan saatossa vaihdelleet huomattavasti (Piróg 2018: 66). Puolassa toteutetussa tutkimuksessa selvitettiin viidellä mittauskerralla maan maantieteen opiskelijoiden tieteenalaan hakeutumiseen johtaneita syitä vuosien 1995–2015 aikana. Ensimmäisen tutkimuksen ja mittauskerran aikaan tärkein syy oli kiinnostus maantieteeseen tieteenalana, joka sai 66 prosenttia vastaajista hakemaan maantieteen opintoihin. Halu maantiedon tai maantieteen opettajaksi houkutteli noin joka

kymmenennen opiskelijan maantieteen opintojen pariin. Kiinnostus vaikuttaa olevan yleisestikin hyvin merkittävä syy hakeutua haluamalleen koulutusalueelle, sillä myös Turun yliopiston eri tieteenalojen opiskelijoita tarkastelleessa tutkimuksessa kiinnostus oli selvitetystä hakeutumisen syistä tärkein (Mäkinen-Streng 2012: 71).

Myös vuosina 2005, 2008 ja 2010 tehdyissä mittauksissa kiinnostus maantieteeseen oli tärkein kriteeri maantieteen opintoihin hakeutumiselle (Piróg 2018: 66). Vuonna 2005 muita tärkeitä syitä olivat sattuma sekä ehdotus tai kannustus toiselta henkilöltä kuten opettajalta, perheenjäseneltä tai ystävältä. Koulutuksen laatuun liittyvät tekijät näkyivät ensimmäisen kerran vuoden 2008 aineistossa, kun 12 prosenttia vastaajista kertoi merkittävimmäksi syyksi mielenkiintoiset erikoistumisalat ja 11 prosenttia houkutteli maantieteen opintoihin laaja valikoima kenttäkursseja. Myös yliopiston sopivalla sijainnilla oli suuri vaikutus joidenkin opiskelijoiden valintaan. Vuonna 2010 työllistyminen ja paremmat työllisyysnäkymät alkoivat näkyä maantieteen opiskelijoiden vastauksissa ja vuonna 2015 työlähtöinen motivaatio maantieteen opintoihin hakeutumisessa oli jo ohittanut tieteenalaan kohdistuvan kiinnostuksen. Toive löytää tulevaisuudessa työpaikka maantieteen sektorilta sai 38,4 prosenttia vastaajista hakeutumaan maantieteen koulutukseen. Toisena tärkeänä syynä oli edelleen kiinnostus maantieteeseen, jonka vastasi 29 prosenttia vastaajista.

3 Aineisto ja menetelmät

3.1 Aineiston tuottaminen

Keräsin aineiston sähköisellä kyselylomakkeella (taulukko 1; liite 1). Kyselylomake on tutkimuksen teon väline, jonka avulla määrällinen tieto tai määrälliseen muotoon muutettava sanallinen tieto saadaan tutkittavasta asiasta tai ilmiöstä (Vilkkä 2007). Kyselylomakkeen tein Webropol-kyselytyökalulla, joka on nettiselaimella toimiva kyselyiden suunnittelun, tuottamisen ja analysoinnin sovellus.

Taulukko 1. Kyselylomakkeen sisältämät kyselyn osat ja kysymysten aiheet.

Kyselyn osa	Kysymysten aiheet
Taustatiedot (kysymykset 1–8)	yliopisto, opintojen vaihe, äidin ja isän koulutusasteet, valintakokeeseen valmistautuminen, koulutukseen valituksi tuleminen, onko kotoinen samasta maakunnasta missä opiskelee, välivuosien määrä (valmiit vastausvaihtoehdot)
Perheen tuki koulutukselle (kysymykset 9 & 10)	perheen tuki kouluun ja opintoihin, perheen antamat konkreettiset neuvot koulutusvalintoihin, koulutuksen arvostaminen perheessä, korkeakoulutettujen määrä lähipiirissä, tietylle alalle tai tiettyyn koulutukseen ohjaaminen, paine menestyä opinnoissa, rahallinen tuki, rahahuolet opintojen aikana (4-portainen Likertin asteikko, eri mieltä – samaa mieltä) työskentely opintojen aikana (valmiit vastausvaihtoehdot)
Opiskelu yliopistossa (kysymykset 11 & 12)	yliopistokoulutuksen itsestänselvyys, ulkopuolisuuden kokemus, perhetaustan peitteleminen, opintojen keskeyttäminen, yliopistokielellä ja -etiketillä omaksuminen, yliopistossa työskentelevien lähestyminen, ainejärjestötoimintaan osallistuminen, odotukset työllistymisestä opintojen jälkeen ja urakehityksestä pidemmällä aikavälillä (4-portainen Likertin asteikko, eri mieltä – samaa mieltä) syyt harkita opintojen keskeyttämistä (avoin kysymys, vain opintojensa keskeyttämistä harkinneille vastaajille)
Maantieteen opiskelu (kysymykset 13 & 14)	perheen arvostus koulutusalaan kohtaan, oma arvostus koulutusalaan kohtaan, kuinka helppoa on kertoa opiskelualasta ja opintojen sisällöstä lähipiirille (4-portainen Likertin asteikko, eri mieltä – samaa mieltä) syyt hakeutua opiskelemaan maantiedettä (avoin kysymys)

Tässä tutkimuksessa menetelmänä käyttämäni kysely on aineiston keräämisen tapa, jossa kysymysten muoto on vakioitu (Vilkkä 2007). Kyselyn kysymykset on strukturoitu, jolloin ne olivat kaikille vastaajille samat ja esiintyivät samassa järjestyksessä. Ainoana poikkeuksena oli kysymys 12. *Miksi olet harkinnut opintojen keskeyttämistä?*, joka ilmestyi opiskelijan vastattavaksi vain siinä tapauksessa, että opiskelija oli ensin vastannut harkinneensa keskeyttävänsä

opintonsa. Jokainen kysymys oli vastaajalle pakollinen lukuun ottamatta kysymystä 12 sekä kyselyn lopussa ollutta tekstikenttää, johon oli mahdollisuus antaa vapaaehtoista palautetta ja kommentteja kyselystä.

Kyselyt pohjautuvat siihen, että kyselyn vastaajat lukevat itse kyselylomakkeen kysymykset ja vastaavat niihin (Vilka 2007). Kysely on toimiva aineiston keräämisen tapa etenkin silloin kun tutkitaan useita, hajallaan olevia henkilöitä tai aiheeltaan henkilökohtaisia asioita, kuten tässä tutkimuksessa on tutkittu. Vakioidut kysymykset helpottavat tulosten vertailtavuutta, mutta ovat samalla kompromissi mittauksen tarkkuuden, systemaattisuusvaatimusten ja arkikielen monimerkityksellisyyden välillä.

Suurin osa tekemäni kyselylomakkeen kysymyksistä oli muodoltaan monivalintakysymyksiä, joissa vastausvaihtoehdot on asetettu valmiiksi. Vakioidut kysymykset ja niiden asteikolliset vastausvaihtoehdot helpottavat tulosten vertailua (Vilka 2007). Perheen antamaan tukeen, yliopistossa opiskeluun ja maantieteen opiskeluun liittyviä mielipiteitä, asenteita ja kokemuksia mittasin 4-portaisella Likertin asteikolla. Vastausvaihtoehdot olivat *eri mieltä, jokseenkin eri mieltä, jokseenkin samaa mieltä* ja *samaa mieltä*, joten neutraaliin tai keskittien vastaukseen ei annettu mahdollisuutta. Kyselylomakkeessani oli mukana myös joitain avoimia, laadullisia kysymyksiä, joille ei ole valmiita vastausvaihtoehtoja. Niiden etu on vastaajien spontaanien ajatusten tavoittamisessa.

Ennen kyselyn lopullista muotoa ja jakamista kohderyhmälle pyysin muutamia henkilöitä koevastaamaan ja kommentoimaan kyselyäni. Nämä henkilöt olivat graduohjaajani, kolme entistä maantieteen opiskelijaa, yksi nykyinen maantieteen opiskelija sekä yksi luokanopettajaopiskelija, joten heillä kaikilla oli jonkinlainen yhteys tutkimukseni aiheeseen tai kohderyhmään. Saamieni kommenttien ja vastausten pohjalta tein joitakin muutoksia kyselyn rakenteeseen, kysymysten ja vastausvaihtoehtojen aseteluun sekä kysymysten muotoiluun.

Kysely välitettiin maantieteen opiskelijoille kunkin yliopiston oman maantieteen sähköpostilistan kautta. Lähetin itse sähköpostin Turun yliopiston maantieteen opiskelijoille, mutta muiden yliopistojen maantieteen opiskelijoiden tavoittamisessa sain apua ja viestit lähetettiin puolestani. Pääasiassa kyselyni jakamisessa auttoi maantieteen yksikön henkilökunnan jäsen kustakin yliopistosta. Ensimmäisen viestin mukaan kyselyn piti olla vastattavissa 15–20.12.2021, mutta kyselyä jatkettiin lopulta kahdella päivällä eli 22.12.2021 saakka.

3.2 Aineiston kuvaus

Kyselyn perusjoukko eli se kohderyhmä, jota tutkimuksessani tutkin, koostui suomalaisten yliopistojen maantieteen opiskelijoista (Otos ja otantamenetelmät 2003). Kyselyyn vastasi kaikkiaan 329 maantieteen opiskelijaa eri puolilta Suomea. Helsingin yliopistosta vastaajia oli 96, Turun yliopistosta 91, Oulun yliopistosta 84 ja Itä-Suomen yliopistosta 58. Ennen vastausajan pidentämistä ja muistutusviestin lähettämistä vastauksia oli kerääntynyt 244 kappaletta. Tutkimuksen luotettavuuden parantamiseksi pyrin kasvattamaan hyvin aliedustettuna olleen Itä-Suomen yliopiston vastaajamäärää välittämällä viestin myös Itä-Suomen yliopiston maantieteen opiskelijoiden WhatsApp-ryhmään Itä-Suomen yliopiston maantieteen ainejärjestön avustuksella. Muistutusviestien myötä uusia vastaajia kertyi siis vielä 85. Jonkin verran alle puolet kaikista maantieteen opiskelijoista eli tutkimuksen perusjoukosta vastasi kyselyyni. Arvioin Suomessa olevan tällä hetkellä yhteensä noin 800 läsnä olevaa maantieteen opiskelijaa, jotka oli mahdollista tavoittaa opiskelijoiden sähköpostilistojen kautta. Arvio on hyvin karkea, sillä en onnistunut saamaan tietoa täsmällisistä läsnä olevien maantieteen opiskelijoiden määristä kaikista yliopistoista ja loput tiedot olen korvannut aloituspaikkoihin perustuvilla arviolla. Havaintoyksiköiden kato on kyselytutkimuksille kuitenkin tyypillistä (Vilka 2007: 59).

Kysyin kyselyssä vastaajilta sellaisia taustatietoja, jotka mahdollistavat vastaajien vertailun yliopiston, opintojen vaiheen sekä vanhempien koulutusasteen perusteella (taulukko 1). Kummankin vanhemman korkeinta koulutusastetta tiedusteltiin erikseen. Valmiiksi nimettyjen koulutusasteiden lisäksi valittavissa olivat vaihtoehdot *muu, mikä?* ja *en tiedä*. Lisäksi kysyin taustatietoja valmistautumisesta maantieteen valintakokeeseen, koulutukseen valikoitumistavasta, väli vuosien määrästä sekä siitä, oliko vastaaja kotoisin samasta maakunnasta kuin missä nyt opiskeli.

Vastaajista 58,1 prosenttia suoritti kyselyhetkellä alemmaa korkeakoulututkintoa eli kandidaatin tutkintoa. Vastaavasti 41,9 prosenttia kyselyyn osallistuneista kertoi opintojen vaiheekseen ylempään korkeakoulututkintoon eli maisterin tutkintoon. Vastaajien vanhemmat omasivat erilaisia koulutustaustoja, joista yleisimmät niin äitien kuin isienkin kohdalla olivat toisen asteen koulutus, ylempi korkeakoulututkinto ja alempi korkeakoulututkinto. Alun perin 15 vastaajaa valitsi äidin koulutustaustaa kysyvään kysymykseen kohdan *muu, mikä?*. Vastaava luku isän koulutustausta -kysymyksen kohdalla oli 13. Näistä vastauksista siirsin toisiin luokkiin sellaiset vastaukset, joille pystyin varmasti määrittämään oikean luokan. *Muu, mikä?* -luokkaan jäi äidin koulutustason puolelta kahdeksan ja isän koulutustason puolelta seitsemän vastausta, jotka

koostuivat lähinnä sellaisista opistotason koulutuksista, joita en pystynyt varmuudella lokeroimaan muihin luokkiin. Kerron maantieteen opiskelijoiden koulutustaustoista tarkemmin tutkimuksen tuloksissa.

Ilmoitin kyselyn saatekirjeessä kyselyyn vastaamisen kestävän noin viisi minuuttia. Arvio oli melko realistinen, sillä enemmistö vastaajista käytti vastaamiseen aikaa 3–7 minuuttia. Alle kymmenessä minuutissa vastauksensa ehti antaa noin 80 prosenttia vastaajista. Joidenkin vastaajien kohdalla vastausaikaa nostivat pitkät vastaukset avoimiin kysymyksiin. Lyhin vastausaika kyselyyn oli 1 minuutti 39 sekuntia, mutta pisimmät vastausajat olivat niin pitkiä, ettei varsinaista aktiivista vastausaikaa voida arvioida.

Lähes kaikki kysymykset olivat pakollisia, joten kato kyselyn sisällä oli hyvin pientä. Vain opintojen lopettamista harkinneille ilmaantunut syitä kartoittava lisäkysymys oli vapaaehtoinen ja siihen jätti vastaamatta viisi henkilöä 64 mahdollisesta. Vapaaehtoista palautetta ja kommentteja kyselystä jätti yhteensä 60 opiskelijaa. Lisäksi pakolliseen avoimeen kysymykseen 14 jätti kaksi opiskelijaa käytännössä vastaamatta. Kaikkiaan 22 kyselyyn vastaamisen aloittanutta jätti kyselyyn vastaamisen kesken.

3.3 Aineiston analysointi

Tutkimukseni on luonteeltaan määrällinen eli kvantitatiivinen, sillä käsittelin siinä saatuja tuloksia numeerisesti (Vilka 2007). Suurimman osan tuloksista sain valmiiksi numeerisessa muodossa, minkä lisäksi ryhmittelin laadullisen aineiston numeeriseen muotoon aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Määrälliselle tutkimukselle on tyypillistä pyrkimys suureen vastaajamäärään, joka mahdollistaa tilastollisten menetelmien käyttämisen. Mitä suurempi otos eli perusjoukosta poimitujen havaintoyksiköiden joukko on, sitä paremmin toteutunut otos edustaa perusjoukkoa sen keskimääräisissä mielipiteissä ja kokemuksissa tutkittavasta asiasta. Tutkimuksen kysely tuotti hyvin vastaajia, joten otoskoko loi hyvät mahdollisuudet tulosten tarkastelulle, vertailulle ja tilastolliselle testaamiselle.

Vertailin tutkimuksessani pääasiassa erilaisista perhetaustoista tulleiden opiskelijoiden vastauksia. Lisäksi vertailin eri yliopistoissa opiskelevia sekä eri opintojen vaiheessa olevia maantieteen opiskelijoita. Perhetaustan vaikutuksia tarkastellessani tein jaon sellaisten opiskelijoiden, joilla vähintään toinen vanhemmista on korkeakoulutettu ($n=221$), ja opiskelijoiden, joiden

kummallakaan vanhemmalla ei ole korkeakoulutusta (n=98), välille. Tässä tutkimuksessa kutsun korkeakoulutetusta perhetaustasta tulleeiksi opiskelijoita, joiden vanhemmista vähintään toinen on suorittanut jonkin asteisen korkeakoulututkinnon, ja korkeakouluttamattomasta perhetaustasta tulleeiksi niitä, joiden vanhemmista kummallakaan ei varmuudella ole korkeakoulututkintoa. Yhteensä kymmenen opiskelijan vastaukset rajautuivat pois vertailusta, sillä en voinut varmuudella luokitella heitä korkeakouluttamattomasta perhetaustasta tulleeeksi *muu, mikä?* tai *en tiedä* vastausten takia. Tarkastelin perhetaustan vaikutuksia liittyen perheeltä saatuun tukeen, opiskeluun yliopistossa sekä ajatuksiin maantieteen opiskelusta (taulukko 1). Tehdessäni vertailua yliopistojen välillä otin kaikki kyselyn vastaajat huomioon (n=329).

Käytin aineiston tilastollisen testaamisen apuna ristiintaulukointia. Ristiintaulukointia voidaan hyödyntää, kun halutaan tarkastella kahden muuttujan välistä riippuvuutta eli löytää vastaus siihen, onko toisen muuttujan arvoilla vaikutusta jonkin toisen muuttujan arvoihin (Karjalainen 2015). Ristiintaulukoinnissa saadaan selville, miten selitettävän muuttujan jakauma eroaa selitettävän muuttujan eri luokissa (Ristiintaulukointi 2004). Tässä tutkimuksessa hyödynsin ristiintaulukointia selvittämään kotitaustan vaikutusta muihin kyselyssä mitattaviin muuttujiin.

Ristiintaulukoinnissa käytettyjen muuttujien väliseen riippuvuuden olemassaolon tilastolliseen testaukseen käytin IBM SPSS Statistics -ohjelmistoa ja khiin neliö -testiä (*Chi-Square Test*). Khiin neliö -testin käyttämisen edellytyksenä on, että ainakin toinen muuttujista on luokitteluasteikollinen (Karjalainen 2015: 224). Lisäksi kyseessä on oltava riippumaton otos ja vastauksia on oltava tarpeeksi. Odotetuista frekvensseistä (*adjusted residual*) korkeintaan 20 prosenttia saa olla arvoltaan pienempiä kuin viisi ja jokaisen odotetun frekvenssin on oltava suurempi kuin yksi. Tarkistin odotettujen frekvenssien säännön täyttymisen taulukosta ennen khiin neliön -testin tekoa. Joitakin muuttujia en kyennyt luotettavasti testaamaan odotettujen frekvenssien ollessa liian pieniä ja tällaiset tapaukset jätin kokonaan tilastollisen testaamisen ulkopuolelle. Khiin neliö -testillä voidaan testata, onko kyseessä sattuma vai onko muuttujien välillä tilastollisesti merkitsevää riippuvuutta ($p \leq 0,05$), jolloin havaitut erot löytyvät myös perusjoukosta eli tässä tutkimuksessa Suomen maantieteen opiskelijoista (Ristiintaulukointi 2004). IBM SPSS Statistics -ohjelmistolla tehdyt ristiintaulukoinnit ja tilastolliset testaukset löytyvät tutkielman liitteistä (liite 2).

Käytin kyselyn avointen kysymysten 12 ja 14 vastausten tarkasteluun aineistolähtöistä sisälönanalyysia, joka perustuu tutkijan omaan tulkintaan ja päättelyyn ja jossa empiirisestä aineistosta siirrytään käsitteellisempään näkemykseen tutkimuskohteesta (Tuomi & Sarajärvi 2018).

Aineistolähtöinen sisällönanalyysi koostuu aineiston redusoinnista eli pelkistämisestä, aineiston klusteroinnista eli ryhmittelystä sekä abstrahoinnista eli teoreettisten käsitteiden luomisesta. Ennen näiden varsinaisen kolmen työvaiheen aloitusta tutustuin analysoitavaan informaatioon eli dataan lukemalla vastaukset läpi samalla etsien niistä mahdollisia tulevia luokkia.

Pelkistyksessä alkuperäinen teksti tiivistetään ja pilkotaan osiin (Tuomi & Sarajärvi 2018). Pelkistettyyn tekstiin jätetään jäljelle vain tutkimuksen kannalta oleellisin tieto, joka listataan alilekkain erilleen alkuperäisestä tekstistä. Pelkistämisen jälkeen ryhmittelin keskenään samankaltaiset pelkistetyt ilmaukset samaan alaluokkaan, mitä kutsutaan ryhmittelyksi (taulukko 2). Tämän kaltainen luokittelu tiivistää muuten laajaa aineistoa, sillä yksittäiset tekijät liitetään osaksi yleisempiä käsitteitä (Tuomi & Sarajärvi 2018). Jatkoin luokittelua yhdistelemällä alaluokat suoraan pääluokiksi, jotka nimesin kuvaamaan aineistosta nousseita ilmiöitä. Tätä ryhmittelyyn läheisesti kuuluvaa aineistolähtöisen analysoinnin vaihetta, jossa pääluokat muodostuvat, kutsutaan käsitteellistämiseksi. Käsitteellistämisen vaihe saa nimensä siitä, että sen aikana alkuperäisen datan vapaat kielelliset ilmaukset muutetaan teoreettisiksi käsitteiksi ja johdopäätöksiksi. Luokkien yhdisteleminen jatkuu niin kauan kuin se on aineiston puolesta mahdollista. Tein sisällönanalyysin kahdesti virheiden minimoimiseksi.

Taulukko 2. Esimerkkitaulukko yläluokkien muodostumisen vaiheista.

Alkuperäinen kommentti	Pelkistetty kommentti	Alaluokka	Yläluokka
Kiinnostus erityisesti luonnonmaantiedettä kohtaan sekä halu aineenopettajan ammattiin. Yhtenä syynä tähän on hyvä maantieteen opettajani yläkoulu- ja lukioajoilta.	Kiinnostus luonnonmaantieteeseen Halu aineenopettajaksi Hyvä maantieteen opettaja yläkoulu- ja lukioajoilta	Kiinnostus luonnonmaantieteeseen Halu aineenopettajaksi Hyvä maantiedon tai maantieteen opettaja	Kiinnostus Työllistyminen Myönteiset kokemukset maantieteen opiskelusta
Koin, että maailmassa on paljon ongelmia, joita halusin lähteä ratkomaan, mutten kuitenkaan tiennyt mikä olisi se oma tapani auttaa. Maantiede oli mukavan monipuolinen ala, ja ajattelin oman tien löytyvän opintojen kautta.	Halu ratkoa maailman ongelmia Maantiede monipuolinen ala	Halu tehdä hyvää Monipuolisuus	Omat kyvyt, arvot ja ominaisuudet Maantieteen olemus
Yleissivistävyys ja sen myötä mahdollisuus suuntautua hyvin monentyyppisiin työtehtäviin.	Yleissivistävyys Mahdollisuus monenlaisiin työtehtäviin	Yleissivistävä koulutus Laajat työmahdollisuudet	Koulutuksen sisältö Työllistyminen

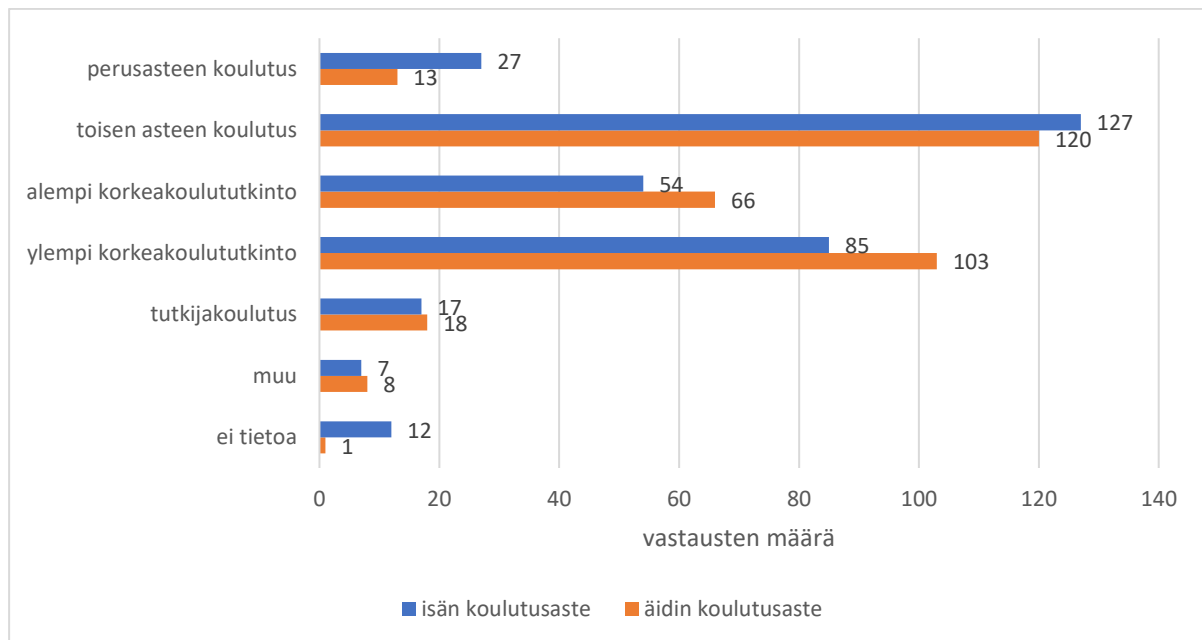
Kysymyksessä 14. *Kerro lyhyesti, mitkä asiat vaikuttivat päätökseesi hakea opiskelemaan maantiedettä*, vastaajan oli mahdollista kertoa useampia syitä päätökselleen. Tästä johtuen eri luokkiin tulleiden vastaajien kokonaismäärä (n=664) on suurempi kuin kyseiseen kysymykseen vastanneiden määrä (n=327). Vastaajat antoivatkin keskimääräisesti lähes kaksi eri yläluokkiin kategorioitunutta syytä maantieteen opintoihin hakeutumiselleen. Yhden yläluokan sisällä vastaaja saattoi luetella useita samaan luokkaan kuuluvia syitä, jolloin kirjasin kaikki syyt omiin alaluokkiinsa, mutta vain yhdeksi vastaukseksi kuhunkin yläluokkaan.

Tarkastelin maantieteen koulutukseen hakeutumiseen johtaneita syitä pääasiassa yleisesti, mutta tein myös vertailua eri perhetaustasta tulleiden välille. Kaksi korkeakoulutetusta perhetaustasta tullutta jätti kysymykseen tyhjän vastauksen, joten vastaajia oli korkeakoulutetusta perhetaustasta 219 ja korkeakouluttamattomasta perhetaustasta 98. Vertailussa ei huomioitu niitä kymmentä vastaajaa, joita ei voitu varmasti luokitella korkeakoulutetusta tai korkeakouluttamattomasta perhetaustasta tulleiksi.

4 Tulokset

4.1 Maantieteen opiskelijoiden perhetausta

Maantieteen opiskelijat tulevat erilaisista perhetaustoista (kuva 1). Toisen asteen koulutus eli ylioppilas- tai ammattitutkinto oli yleisin maantieteen opiskelijoiden vanhempien koulutusta- soista. Toiseksi yleisin koulutustaso oli ylempi korkeakoulututkinto ja kolmanneksi yleisin alempi korkeakoulututkinto. Äitien koulutusaste oli yleisesti korkeampi kuin isien. Maantieteen opiskelijoilla oli myös jonkin verran epätietoisuutta etenkin isiensä koulutusasteesta ja aineis- tossa oli joitakin vastauksia, joissa vanhempien koulutusastetta ei ollut tiedetty tai se oli ilmaistu epäselvästi.

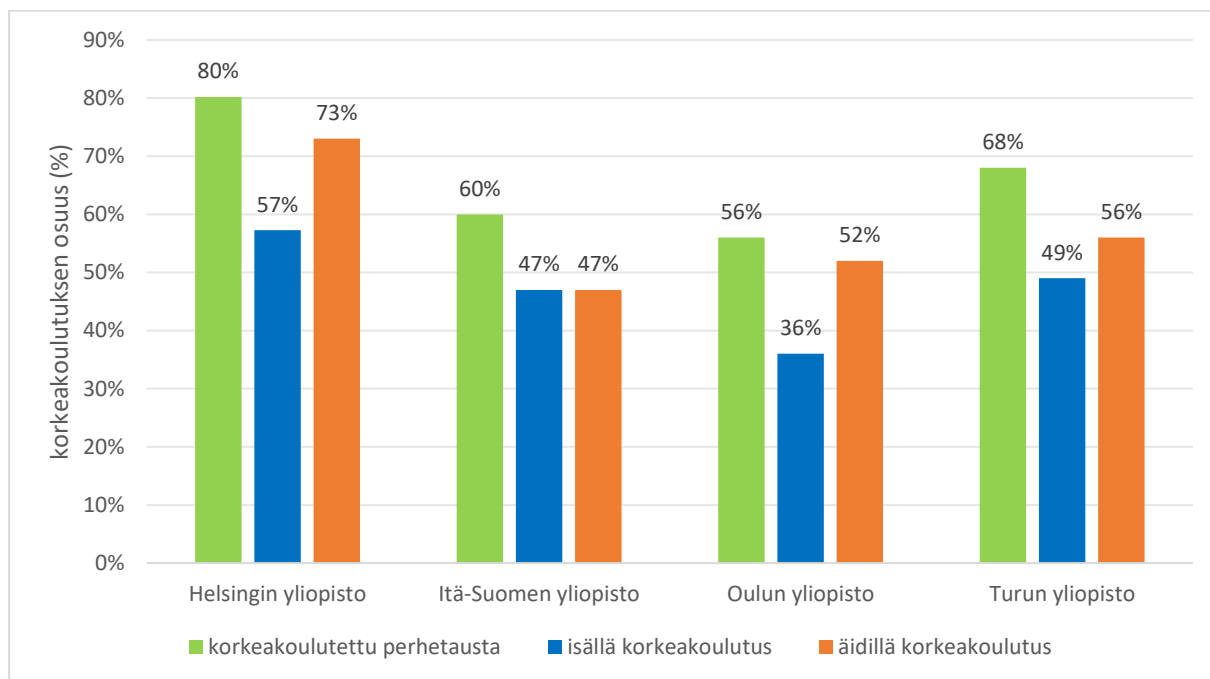

Kuva 1. Maantieteen opiskelijoiden vanhempien koulutusasteet (n=329).

Maantieteen opiskelijoiden isistä 47,4 prosentilla on jokin korkeakoulututkinto eli alempi korkeakoulututkinto, ylempi korkeakoulututkinto tai tutkijakoulutus. Vastaava osuus äitien kohdalla on 56,8 prosenttia. Sellaisia maantieteen opiskelijoita, joilla vähintään toisella vanhemmista on korkeakoulututkinto, oli 67,2 prosenttia vastaajista. Opiskelijoita, joiden vanhemmista kummallakaan ei ollut korkeakoulutusta, oli 29,8 prosenttia vastaajista.

Maantieteen opiskelijoiden perhetaustat vaihtelivat myös yliopistoittain (kuva 2). Eniten korkeakoulutettuja vanhempia on Helsingin yliopiston maantieteen opiskelijoilla ja toiseksi eniten

Turun yliopiston opiskelijoilla. Oulun yliopiston maantieteen opiskelijat tulivat muita maantieteen opiskelijoita useammin korkeakouluttamattomasta perhetaustasta. Itä-Suomen yliopistossa maantieteen opiskelijoiden isien ja äitien korkeakoulutautumisen osuudet olivat samat, mutta muissa yliopistoissa äitien korkeakoulutautumisen aste oli korkeampi.

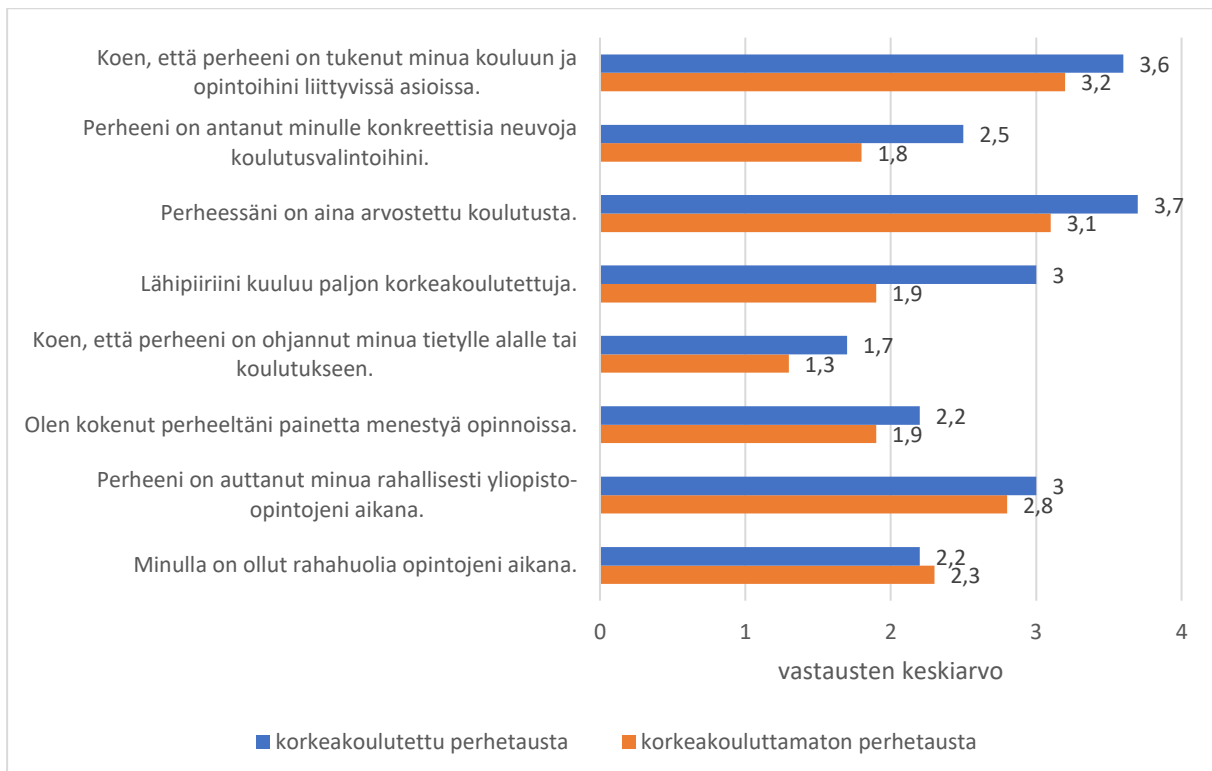
Kuva 2. Maantieteen opiskelijoiden perhetaustojen erot yliopistoittain (n=329).

Maantieteen opiskelijoiden perhetaustoja olisi mahdollista tarkastella myös tekemällä jako akateemisen (vähintään toisella vanhemmista ylempi korkeakoulututkinto) ja ei-akateemisen perhetaustan välillä (kummallakaan vanhemmista ei korkeakoulututkintoa). Maantieteen opiskelijoista hieman alle puolet, 158 opiskelijaa, tuli akateemisesta perheestä. Noin 20 prosentilla vastaajista oli sekä ylemmän korkeakoulututkinnon suorittanut isä että äiti.

4.2 Perhetaustan vaikutus koulutukselliseen tukeen ja opiskeluun yliopistossa

Korkeakoulutetusta perhetaustasta tulleet maantieteen opiskelijat kokevat saaneensa enemmän tukea ja neuvoja opintoihinsa elämänsä varrella kuin korkeakouluttamattomasta perhetaustasta tulleet maantieteen opiskelijat (kuva 3). Ero näkyi erityisen suurena tarkasteltaessa perheeltä saatuja konkreettisia koulutusvalintoihin liittyviä neuvoja. Sekä perheeltä saadun tuen että perheeltä saatujen koulutusvalintoja koskevien konkreettisten neuvojen kohdalla erot muuttujien

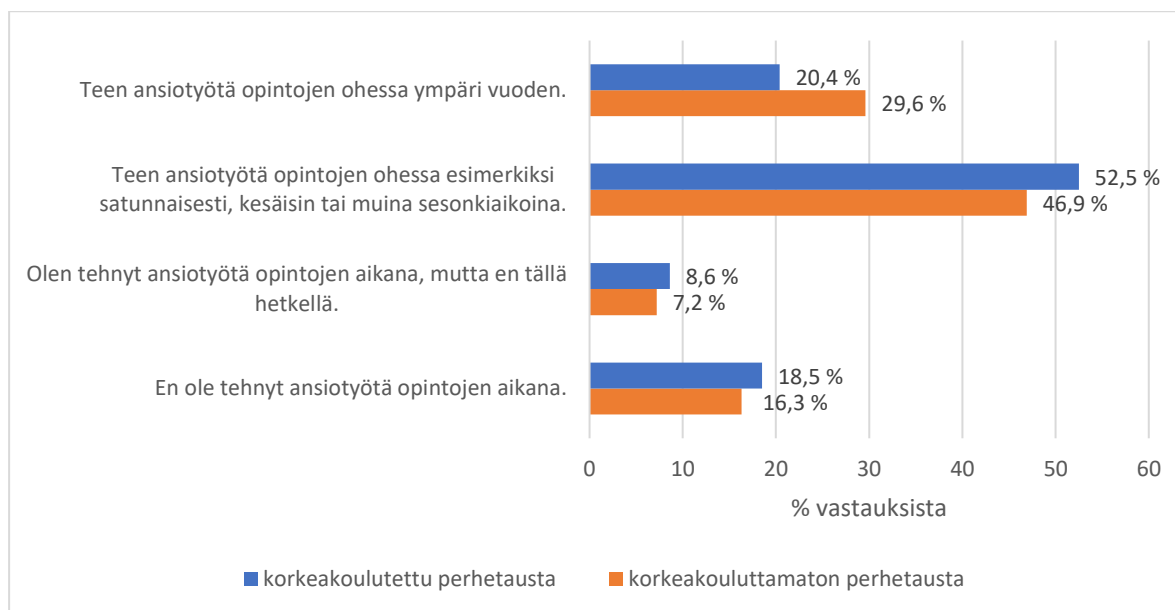
välillä ovat tilastollisesti erittäin merkitseviä ($p \leq 0,001$) eli eri perhetaustoista tulleiden perheiltään saamassa tuessa koettiin suuria eroja (liite 2). Lähes puolet korkeakouluttamattomasta perhetaustasta tulleista koki, ettei ollut saanut perheeltään konkreettisia neuvoja koulutusvalintoihinsa. Korkeakoulutetuissa perheissä myös koulutuksen arvostaminen on koettu suuremmaksi. Opiskelijoilla, jotka tulivat korkeakoulutetusta perhetaustasta, oli selvästi muita enemmän korkeakoulutettuja lähipiirissään. Ero muuttujien välillä on tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p \leq 0,001$) (liite 2).

Kuva 3. Perheen tuki koulutukselle. Arvot on esitetty vastauksista saatuina keskiarvoina. Korkeakoulutettu perhetausta ($n=221$) ja korkeakouluttamaton perhetausta ($n=98$), vastausvaihtoehdot: 1 = eri mieltä, 2 = jokseenkin eri mieltä, 3 = jokseenkin samaa mieltä ja 4 = samaa mieltä.

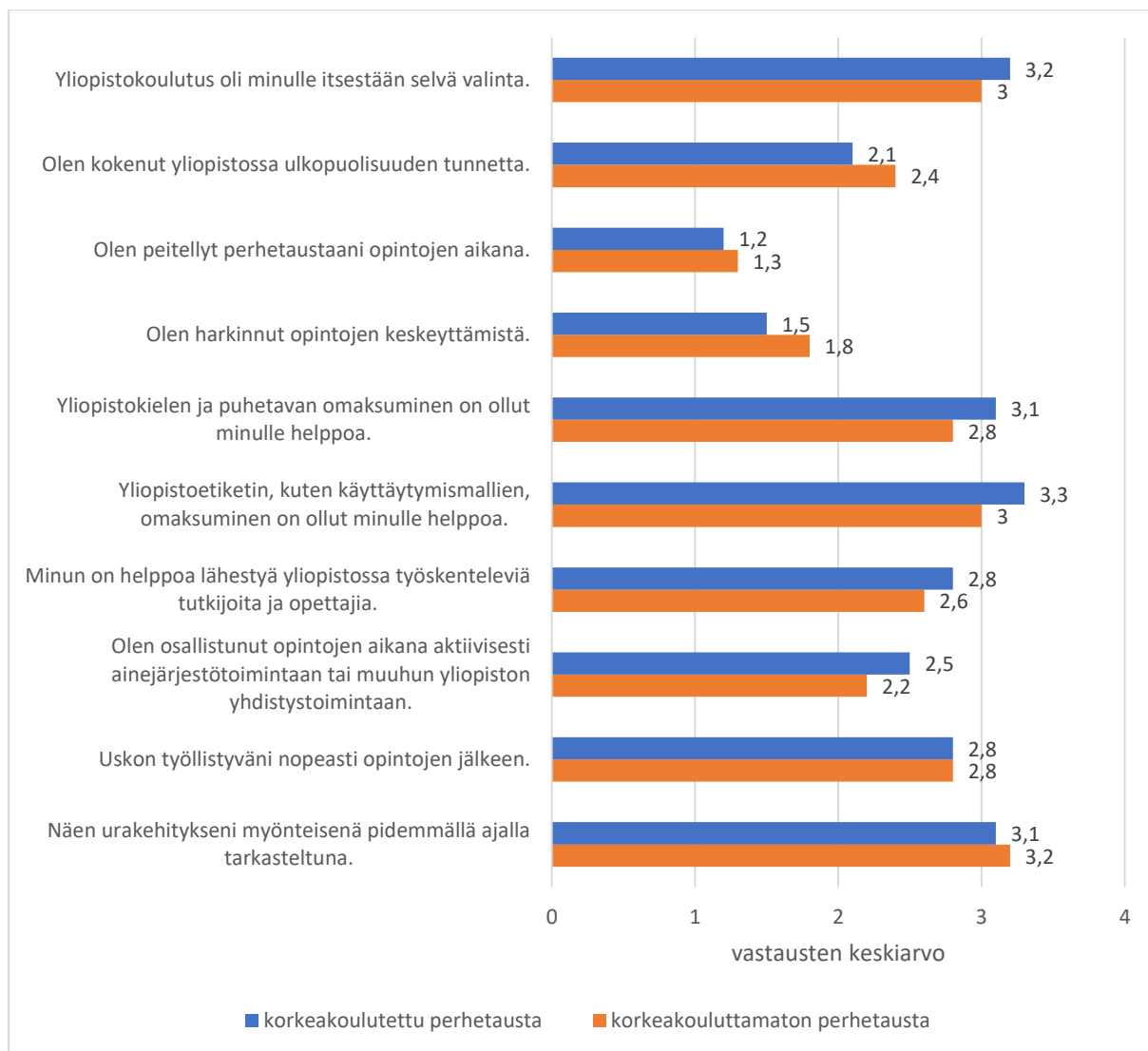
Perhetaustan vaikutus perheen tarjoamaan taloudelliseen tukeen ja opiskelijoiden kokemiin rahahuoliin oli melko pieni (kuva 3). Eri perhetaustojen erot eivät myöskään osoittautunut tilastollisesti merkitseväksi perheen antaman rahallisen tuen ($p=0,210$) tai koettujen rahahuolien kohdalla ($p=0,414$) (liite 2). Korkeakouluttamattomista perhetaustoista tulleet opiskelijat tekivät kuitenkin korkeakoulutetuista perhetaustoista tulleita useammin ansiotyötä opintojen ohessa ympäri vuoden (kuva 4). Eroa ilmeni myös riippuen opintojen vaiheesta, sillä alemmaa korkeakoulututkintoa suorittavista 26,7 prosenttia ei ollut tehnyt ansiotyötä opintojensa aikana,

mutta kauemmin opiskelleista, ylempää korkeakoulututkintoa suorittavista ainoastaan 4,4 prosenttia ei ollut työskennellyt opintojensa aikana.

Kuva 4. Maantieteen opiskelijoiden työskentely opintojen aikana. Korkeakoulutettu perhetausta (n=221) ja korkeakouluttamaton perhetausta (n=98).

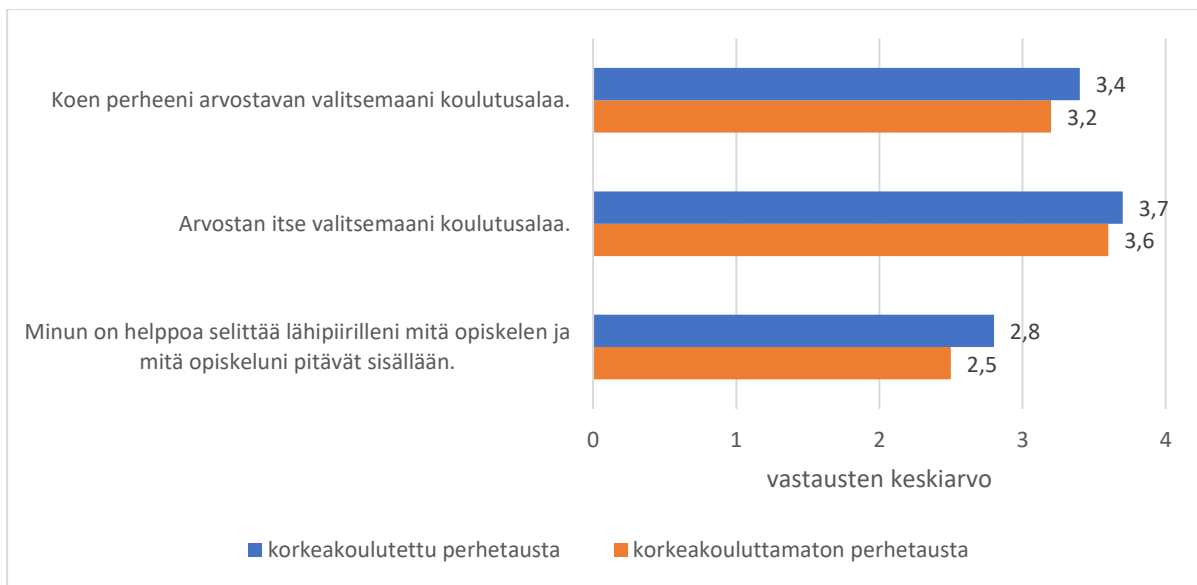
Perhetaustan merkitys näkyi selvemmin perheeltä saadun koulutuksellisen tuen määrässä kuin varsinaisessa opiskelussa yliopistossa (kuva 3; kuva 5). Kyselyssä ilmeni, että kumpikin ryhmä piti yliopistokoulutusta jokseenkin itsestään selvänä valintana, joskin vielä selvempää se oli ollut korkeakoulutetusta perhetaustasta tulleilla. Ero ei kuitenkaan ollut tilastollisesti merkitsevä ($p=0,069$) (liite 2). Tässä tapauksessa merkitsevyystaso oli kuitenkin niin pieni, että tulosta voidaan pitää suuntaa antavana. Ulkopuolisuuden tunnetta koettiin vain vähän, opintojen keskeyttämisestä ei harkittu kovin usein ja perhetaustaa peiteltiin hyvin harvoin, mutta silti tällaiset kokemukset olivat yleisempiä korkeakouluttamattomasta perhetaustasta tulleilla. Eri perhetaustoista tulleiden vastaajien väliset erot olivat tilastollisesti merkitseviä ulkopuolisuuden tunteiden ($p=0,013$) ja opintojen keskeyttämisen harkitsemisen ($p=0,033$) osalta, mutta eivät perhetaustan peittelyn ($p=0,255$) osalta (liite 2). Myös yliopistokielen ja -etiketin omaksuminen sekä yliopiston henkilökunnan lähestyminen oli vaikeampaa opiskelijoille, jotka tulivat korkeakouluttamattomasta perhetaustasta. Yliopistoetiketin omaksuminen oli samalla tasolla alempaa ja ylempää tutkintoa suorittavien vastauksissa ($k_a=3,2$ molemmissa). Sen sijaan ylempää tutkintoa suorittavat kokivat omaksuneensa yliopistokielen paremmin kuin alempaa tutkintoa suorittavat ja heidän oli helpompi lähestyä yliopiston henkilökuntaa.

Kuva 5. Opiskelu yliopistossa. Arvot on esitetty vastauksista saatuina keskiarvoina. Korkeakoulutettu perhetausta (n=221) ja korkeakouluttamaton perhetausta (n=98), vastausvaihtoehdot: 1 = eri mieltä, 2 = jokseenkin eri mieltä, 3 = jokseenkin samaa mieltä ja 4 = samaa mieltä.

Opintojen keskeyttämisen harkitsemiseen johtaneet syyt olivat sekä korkeakoulutetusta että korkeakouluttamattomasta perhetaustasta tulleilta hyvin samankaltaisia. Kummankin ryhmän yleisimmät syyt olivat epävarmuus opintojen sopivuudesta itselle sekä mielenterveyden ongelmat ja oma jaksaminen. Muita yleisiä syitä opintojen keskeyttämisen harkitsemiselle olivat yliopiston teoreettisuus tai kokemus siitä, ettei itse sovi yliopistoon, liian haastavat tai kuormittavat opinnot, vähentynyt kiinnostus alaan, huoli työllistymisestä tai se, etteivät työllistymisvaihtoehdot houkuttele, motivaation puute, etäopiskelu-aika, opintojen toteutus, toisen alan houkuttelevuus, taloudelliset haasteet sekä haasteet työn ja opiskelun yhteensovittamisessa.

Maantieteen opiskelijat arvostivat suuresti opiskelemaansa alaa (kuva 6). He kokivat myös, että heidän perheensä arvostivat heidän valitsemaansa koulutusalaan, mutta eivät yhtä paljon kuin he itse sitä arvostivat. Opiskelijoiden ei kuitenkaan ollut aivan yhtä helppoa selittää lähipiirilleen, mitä he opiskelivat ja mitä opinnot pitivät sisällään. Erot verrattavien ryhmien välillä eivät olleet kovin suuria, mutta jokaisen väittämän kohdalla korkeakoulutetusta perhetaustasta tulleet antoivat kysymykseen korkeammat arviot.

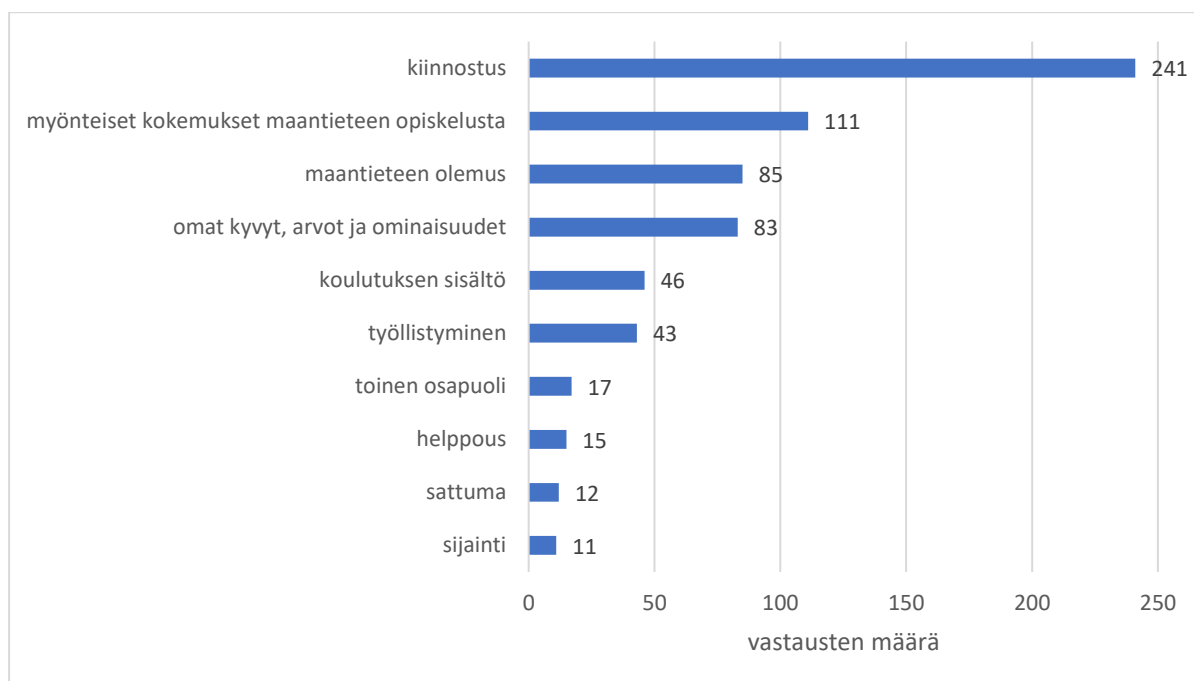
Kuva 6. Maantieteen opiskelu. Arvot on esitetty vastauksista saatuina keskiarvoina. Korkeakoulutettu perhetausta (n=221) ja korkeakouluttamaton perhetausta (n=98), vastausvaihtoehdot: 1 = eri mieltä, 2 = jokseenkin eri mieltä, 3 = jokseenkin samaa mieltä ja 4 = samaa mieltä.

Sen lisäksi, että eri perhetaustasta tulleiden vastauksissa löytyi eroja, esiintyi niitä myös samaan ryhmään kuuluvien sisällä. Korkeakouluttamattomasta perhetaustasta lähtöisin olevilla ilmeni suurta hajontaa esimerkiksi koetussa ulkopuolisuuden tunteessa ja rahahuolien kokemisessa. Korkeakoulutetusta perhetaustasta tulleiden vastauksissa taas esiintyi runsaasti eroja perheen antamissa konkreettisia koulutusvalintoja koskevissa neuvoissa sekä paineessa menestyä opinnoissa. Enemmistön kokemuksesta poiketen hieman yli 20 korkeakouluttamattomasta perhetaustasta tulleista koki, etteivät heidän vanhempansa olleet tukeneet heitä kouluun tai opintoihin liittyvissä asioissa. Kaikkien perheissä ei myöskään ollut arvostettu koulutusta. Eräs korkeakouluttamattomasta perhetaustasta tullut koki, että hänen opintojensa aikaista satunnaista asiakaspalvelutyötään arvostettiin enemmän kuin päätoimista yliopistokoulutusta. Korkeakoulutetusta perhetaustasta tulleissa vain muutama koki, ettei ollut saanut perheeltään tukea kouluun ja opintoihin liittyvissä asioissa tai ettei heidän perheessään olisi arvostettu koulutusta. Todella harva korkeakouluttamattomasta perhetaustasta tullut oli kokenut perheensä ohjanneen häntä

kohti tiettyä alaa tai koulutusta. Jotkut kuitenkin kokivat, että perhe tai muu lähipiiri olisi arvostanut toisenlaista koulutusta maantieteen opintoja enemmän. Eräs korkeakouluttamattomasta perhetaustasta tullut opiskelija kommentoi: ”Kouluttautumista on kyllä kodissa arvostettu, mutta sitä ei sillä tavalla ole pidetty niin tärkeänä, että vanhemmat olisivat ohjanneet sitä kohti. Enemminkin ohjaus on ollut, että jokin koulu täytyy käydä, mutta koulun saa itse valita”.

4.3 Maantieteen opintoihin hakeutuminen ja valituksi tuleminen

Maantieteen opiskelijoiden yleisin syy hakea opiskelemaan maantiedettä oli kiinnostus alaa kohtaan (kuva 7). Kysymykseen vastanneista 327 opiskelijasta noin 74 prosenttia mainitsi kiinnostuksen olleen syy tai osasy syy koulutukseen hakeutumiselle. Kiinnostuksen jälkeen yleisimmät syyt liittyivät aikaisempiin myönteisiin kokemuksiin maantieteen opiskelusta eri koulutusasteilla, maantieteen tieteenalan olemukseen sekä opiskelijan omiin kykyihin, arvoihin ja ominaisuuksiin.

Kuva 7. Syyt, jotka vaikuttivat maantieteen opiskelijoiden päätökseen hakea opiskelemaan maantiedettä. Hakeutumiseen johtaneet syyt on ilmoitettu yläluokittain. Suurin osa vastaajista luetteli useampia syitä ja tästä johtuen eri yläluokkiin luokiteltujen vastausten määrä (n=664) on suurempi kuin vastaajien todellinen määrä (n=327).

Suuressa osassa vastauksista (n=165) mainittiin kiinnostus maantiedettä kohtaan yleisesti, mutta myös paljon spesifimpiä kiinnostuksen kohteita, kuten kiinnostus segregaatioon, geoeconomiaan tai luonnonsuojeluun, mainittiin syinä hakeutua maantieteen koulutuslalle (taulukko 3). Kaiken kaikkiaan vastauksista löytyi 332 mainintaa kiinnostuksen kohteista, jotka voitiin luokitella 39 laajempaan teemaan.

Taulukko 3. Kiinnostuksen kohteet, jotka ovat vaikuttaneet maantieteen opiskelijoiden maantieteen koulutukseen hakeutumiseen. Kiinnostuksen kohteet on esitetty taulukossa kiinnostuksen alaluokkien mainintojen määrien mukaan.

Mainintojen määrä	Lista teemoista
Mainintoja 10 tai enemmän	maantiede (165), ympäristöasiat (22), luonto (20), kartat ja kartografia (12), yhteiskunta- ja maantiede (11), luonnontieteet (10), maantieteelliset ilmiöt (10)
Mainintoja 2–9	ihmisen ja luonnon välinen vuorovaikutus (9), ilmastonmuutos (7), luonnonmaantiede (7), maailma (6), luonnonilmiöt (5), kulttuurit (4), yhteiskunnat (4), geoinformatiikka ja kaukokartoitus (4), tilallisuus (3), ihmiset (3), matkustus (3), alueelliset erot ja ilmiöt (2), kaupunkisuunnittelu ja aluekehitys (2), ympäristöpolitiikka (2), maat (2), luonnonsuojelu (2), muuttoliikkeet (2)
Yksittäisiä mainintoja	megatrendit, maailman tila, globaalit ongelmat, kestävä kehitys, tulevaisuuden ymmärtäminen, infrastruktuuri, luonnonvarojen käyttö, systeemit, segregatio, geopolitiikka, geoeconomia, kaupungistuminen, kaupunkikulttuurit, kaupungit, aluekehitys ja aluepolitiikka

Kiinnostuksen lisäksi vastaajat mainitsivat lukuisia muita syitä hakeutua maantieteen koulutukseen. Näistä yleisimpiä olivat myönteiset kokemukset maantieteen opiskelusta, maantieteen olemus, omat kyvyt, arvot ja ominaisuudet, koulutuksen sisältö sekä työllistyminen (taulukko 4). Toiseksi suurimmaksi syyksi maantieteen opiskeluihin hakeutumiseksi nousivat aiemmat myönteiset kokemukset maantieteen opiskelusta. Erityisen suuri merkitys oli maantieteen oppiaineen myönteisillä kokemuksilla lukioajalta. Vastaajista 91 ilmaisi pitäneensä maantietoa tai maantiedettä mukavana tai kiinnostavana oppiaineena tai jopa lempiaineenaan. Myös innostava maantiedon tai maantieteen opettaja oli vaikuttanut usean maantieteen opiskelijan koulutusvalintaan.

Maantieteen olemus houkutteli noin joka neljättä vastaajaa maantieteen opintoihin (taulukko 4). Erityisesti maantieteen laajuus ja monipuolisuus toimivat vetävinä tekijöinä, mutta usea opiskelija arvosti myös alan poikkitieteellisyttä, holistisuutta sekä ajankohtaisuutta. Lähes yhtä suuressa osassa vastauksista syyt kytkeytyivät opiskelijan omiin kykyihin, arvoihin ja ominaisuuksiin. Omaan itseen linkittyvät syyt olivat hyvin moninaisia, mutta yleisimpiä niistä olivat halu tehdä hyvää, oma menestys maantieteessä, omat arvot sekä halu ymmärtää maailmaa.

Koulutuksen sisältöön ja työllistymiseen liittyvät syyt tulivat seuraavina maantieteen koulutukseen ohjaavissa tekijöissä. Koulutuksen sisällössä opiskelijoita kiinnostivat etenkin maantieteen laajat erikoistumismahdollisuudet ja halu pitää tulevaisuutensa avoinna. Vastaaajia houkuttelivat työelämässä erityisesti laajat työllistymismahdollisuudet sekä mahdollisuus haluaansa ammattiin, kuten aineenopettajaksi tai tutkijaksi.

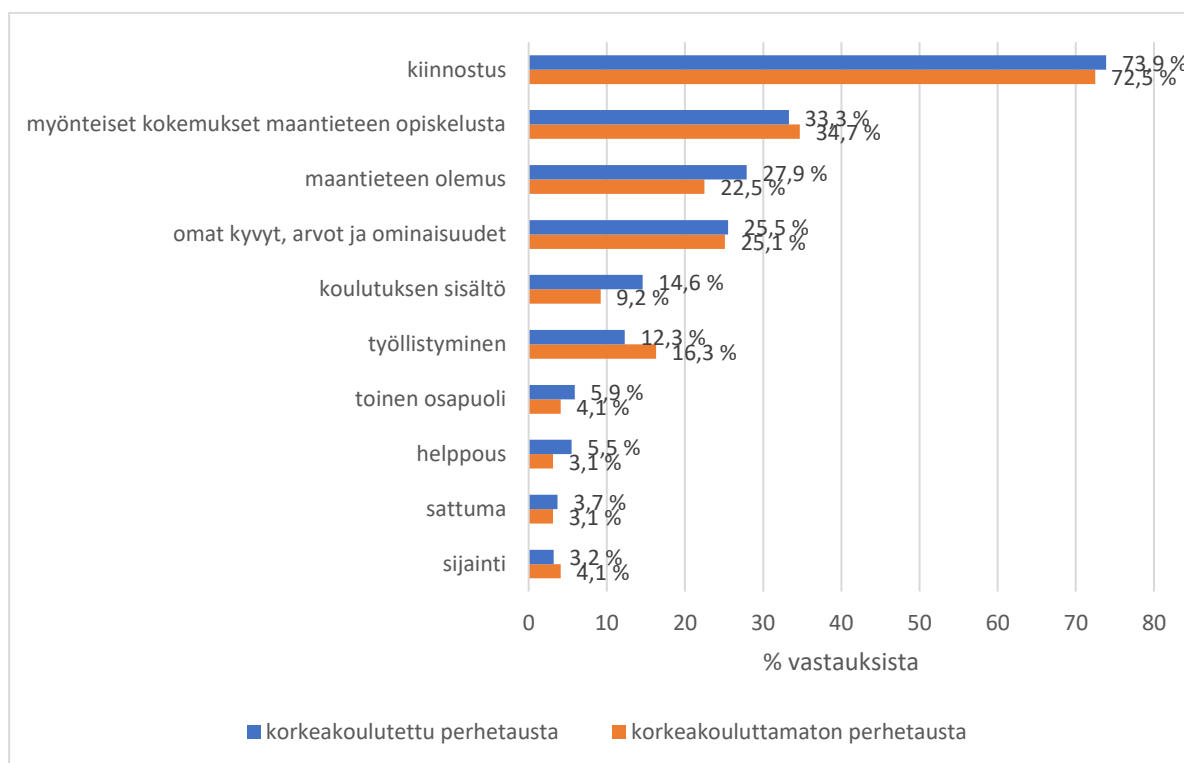
Taulukko 4. Syytä hakeutua maantieteen koulutukseen. Yksittäisten mainintojen määrät on ilmoitettu sulkeissa ylä- ja alaluokittain.

Syyt hakeutua maantieteen koulutukseen	Syihin liittyvät maininnat luokiteltuina
Myönteiset kokemukset maantieteen opiskelusta (111)	tykkäsi oppiaineesta (91), hyvä maantiedon tai maantieteen opettaja (31), avoimen yliopiston kurssit vahvistivat kiinnostusta (3), kiinnostui sivuaineopintojen kautta (2), luonnontiedelukio herätti innostuksen (1)
Maantieteen olemus (85)	monipuolisuus ja laajuus (68), poikkitieteellisyys (13), holistisuus (9), ajankohtaisuus (7), visuaalisuus (1), ihmislähtöisyys (1)
Omat kyvyt, arvot ja ominaisuudet (83)	halu tehdä hyvää (23), oma osaaminen ja menestys maantieteessä (22), arvot (18), halu ymmärtää maailmaa (14), huoli maailman tilasta (6), huoli ilmastonmuutoksesta tai koettu ilmastoahdistus (5), halu yliopistokoulutukseen (4), tukee harrastusta (3), uteliaisuus (3), halu korkeakoulutukseen (2), halu lähteä opiskelijavaihtoon (2), menestyminen maantieteen olympialaisissa (1), halu opiskelijaelämään (1), paine hakea opiskelemaan (1), halu arvostettuun koulutukseen (1), sopivuus alalle (1)
Koulutuksen sisältö (46)	laajat erikoistumismahdollisuudet (16), halu pitää tulevaisuus avoinna (7), monipuoliset opinnot (6), laajat mahdollisuudet vapaavalintaisissa kursseissa (5), yleissivistävä koulutus (5), generalistikoulutus (3), yhteiskunnallinen lähestymistapa (2), aiempien opintojen sisällyttäminen mahdollista (1), sopivat työskentelytavat (1), luonnossa työskentely (1), pieni ja vähemmän tunnettu ala (1), opiskelu osittain mahdollista omalla äidinkielellä (1), hyödyllinen tutkinto (1)
Työllistyminen (43)	mahdollisuus haluamaansa ammattiin (13), halu aineenopettajaksi (10), laajat työmahdollisuudet (8), tukee toista tutkintoa työllistymisessä (7), tulevaisuuden ala (3), mahdollista työllistyä (3), mahdollisuus kansainväliseen uraan (2), halu tutkijaksi (1)
Toinen osapuoli (17)	toisen henkilön kannustus (8), perheenjäsen opiskeli maantiedettä (4), tuttu tai ystävä opiskeli maantiedettä (3), hyvä yhteishenki (3)
Helppous (15)	helpohko sisäänpääsy (8), helppo hakea tutulla pääsykoemateriaalilla (5), helpot aiheet (2), helppo sisäänpääsy todistusvalinnalla (2)
Sattuma (12)	sattui itsensäkin yllättäen pääsemään sisään (5), mahdollisuus vaihtaa alaa saman tiedekunnan sisällä (2), todistuspisteet riittivät tähän koulutukseen (1), sisäänpääsy maantieteen olympialaisten kautta (1), intuitiivinen valinta (1), yhteishaussa oli jäänyt jäljelle yksi vapaa paikka (1), ei päässyt minne oikeasti halusi (1)
Sijainti (11)	halu opiskella lähellä kotikaupunkia (7), halu lähteä kauemmas opiskelemaan (2), halu lähelle toista henkilöä (2)

Yleisimpien syiden lisäksi vastauksissa oli mainittu monia vähemmän yleisiä tai yksittäisiä syitä hakeutua maantieteen koulutukseen. Nämä syyt liittyivät toiseen osapuoleen, helppouteen,

sattumaan ja sijaintiin (taulukko 4). Toinen osapuoli, joka vaikutti hakuprosessiin, saattoi olla perheenjäsen, ystävä, tuttu tai opettaja. Helppous liitettiin useimmiten helpohkoon sisään-pääsyyn tai siihen, että lukion ja ylioppilaskirjoitusten jälkeen oli helppoa jatkaa saman pääsykoemateriaalin pänttäystä. Suurin osa sattumakategoriaan kuuluneista oli melko epävarmoja maantieteen opintoihin hakemisesta, mutta sattunut hieman yllättäen pääsemään sisään tavalla tai toisella. Yliopiston sijainti vaikutti kahtiajakoisesti. Yhdeksän maantieteen opiskelijaa kertoi halunneensa pysyä lähellä kotikaupunkiaan tai toista henkilöä kun taas kaksi halusi kauemmas kotikaupungistaan.

Maantieteen koulutukseen hakeutumisen syyt vaihtelivat hieman opiskelijoiden perhetaustan mukaan (kuva 8). Erot olivat pieniä ja monet syyt, kuten kiinnostus, myönteiset kokemukset maantieteen opiskelusta sekä omat kyvyt, arvot ja ominaisuudet, olivat suhteellisesti tarkasteltuna hyvin lähellä toisiaan. Yleisimpiä syitä tarkasteltaessa voidaan kuitenkin huomata, että korkeakouluttamattomasta perhetaustasta tulleille maantieteen olemus ja koulutuksen sisältö eivät olleet yhtä tärkeitä syitä koulutukseen hakeutumiselle kuin ne olivat korkeakoulutetusta perhetaustasta tulleille. Työllistymistä käsittelevät syyt taas olivat korkeakouluttamattomasta perhetaustasta tulleille verraten tärkeitä.

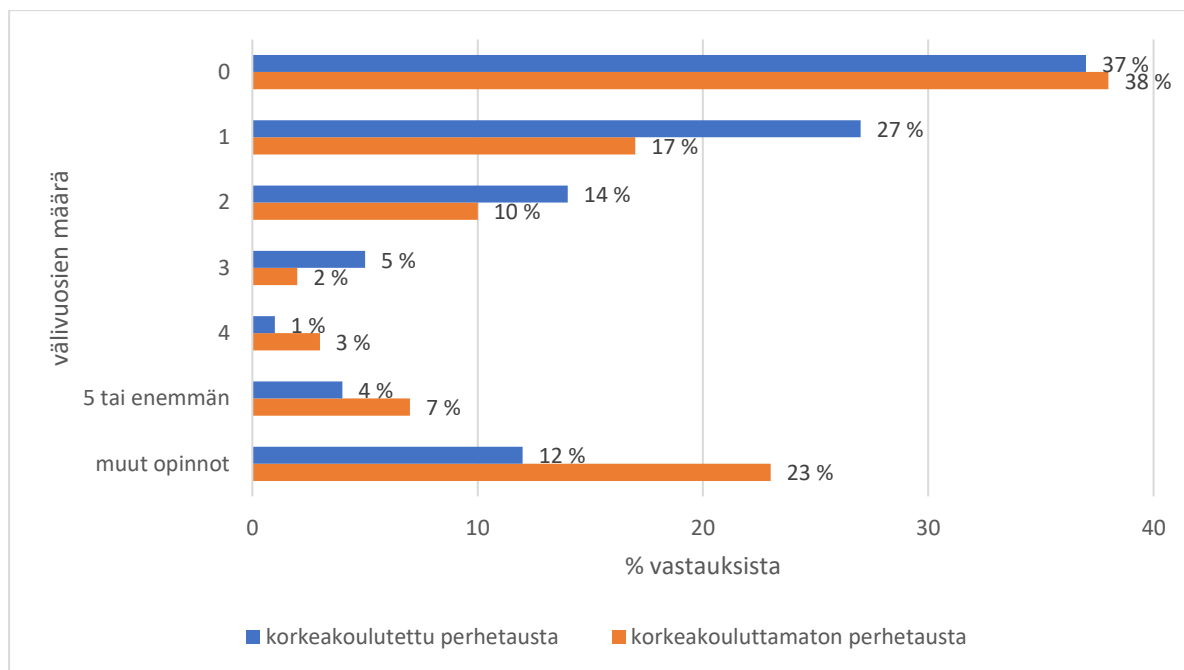

Kuva 8. Korkeakoulutetusta ja korkeakouluttamattomasta perhetaustasta tulleiden syyt hakeutua maantieteen koulutukseen. Suhdeluku ilmoittaa kuinka suuri osuus kummankin ryhmän havaintoyksiköistä on vastannut syyn vaikuttaneen maantieteen koulutukseen hakeutumiseen. Korkeakoulutettu perhetausta (n=219) ja korkeakouluttamaton perhetausta (n=98).

Vastaajista 36,8 prosenttia oli valittu opiskelemaan maantiedettä todistuksen ja valintakokeen yhteispisteillä, 26,7 prosenttia pelkän valintakokeen ja 24,3 prosenttia pelkän todistuksen perusteella. Lopuista vastaajista 5,5 prosenttia valikoitui muilla tavoin, kuten avoimen väylää pitkin tai kisamenestyksen ansiosta, ja 6,7 prosenttia ei muistanut tapaa, jolla oli päässyt sisälle koulutukseen. Todistusvalinnalla valituista 97,5 prosenttia, eli kahta vastaajaa lukuun ottamatta kaikki, kertoivat suorittavansa vielä alemmaa korkeakoulututkintoa. Heistä yli puolet ei ollut osallistunut valintakokeeseen laisinkaan.

Valtaosa, 71 prosenttia vastaajista, oli valmistautunut maantieteen valintakokeeseen itsenäisesti lukion oppimateriaalien avulla. Maantieteen opiskelijoista 18 prosenttia kertoi, ettei ollut osallistunut kokeeseen, vaan päässyt sisälle muilla keinoin, kuten todistusvalinnassa. Kaikista vastaajista 14 prosenttia oli suorittanut maantieteen valmennuskurssin ennen pääsykoetta ja yhdeksän prosenttia hankkinut maantieteen valintakokeeseen valmentavan itseopiskelumateriaalin. Korkeasti koulutetusta perhetaustasta tulleista valmennuskurssin oli käynyt 15 prosenttia ja itseopiskelumateriaalin hankkinut 10 prosenttia vastaajista. Luvut olivat pienempiä korkeakouluttamattomasta perhetaustasta tulleilla, joista vain yhdeksän prosenttia oli suorittanut valmennuskurssin ja seitsemän prosenttia hankkinut itseopiskelumateriaalin. Lisäksi yksi korkeakouluttamattomasta perhetaustasta tullut kertoi saaneensa stipendin valmennuskurssin suorittamiseksi ilmaiseksi perheen taloudellisen tilanteen vuoksi. Muita vastaajien mainitsemia tapoja valmistautua valintakokeeseen olivat aiemmin valintakokeessa käytetyn pääsykoekirjan lukeminen, maantieteen olympialaisten valmennus, uutisten seuraaminen sekä maantieteen perusopintojen suorittaminen sivuaineena tai avoimessa yliopistossa. Kuusi prosenttia vastaajista kertoi, ettei ollut valmistautunut valintakokeeseen.

Maantieteen opiskelijat siirtyivät pääasiassa nopeasti maantieteen yliopistokoulutukseen toisen asteen opintojen jälkeen (kuva 9). Enemmistö pääsi opiskelemaan suoraan toisen asteen päätyttyä ja kolmen tai useamman välivuoden ennen opintojen aloitusta viettäneet olivat jo harvassa. Kaikista vastaajista 15 prosenttia oli opiskellut toisen asteen ja maantieteen opintojen välissä muita opintoja, mutta korkeakouluttamattoman perhetaustan omaavien osalta kyseinen osuus oli suurempi, 23 prosenttia.

Kuva 9. Välivuosi määrä toisen asteen ja maantieteen yliopisto-opintojen välillä. Muut opinnot tarkoittavat, että opiskelija oli opiskellut muita opintoja toisen asteen ja maantieteen opintojen välissä. Jos opiskelija oli opiskellut välissä muita opintoja, ei hänen mahdollisten välivuosiensa määrää voida tietää. Korkeakoulutettu perhetausta (n=221) ja korkeakouluttamaton perhetausta (n=98).

Vastaajista 38 prosenttia oli kotoisin samasta maakunnasta, jossa nyt opiskelee. Korkeakoulutetusta perhetaustasta tulleet muuttivat korkeakouluttamattomasta perheestä tulleita opiskelijoita useammin opiskelupaikan perässä kauemmas. Kyselyn perusteella korkeakoulutetusta perhetaustasta tulleista vain 34 prosenttia jäi opiskelemaan samaan maakuntaan, josta oli kotoisin. Vastaava osuus korkeakouluttamattomasta perhetaustasta tulleilla oli 43 prosenttia. Eroa ei kuitenkaan ole tilastollisesti merkitsevä ($p=0,148$) (liite 2). Myös yliopistojen välillä oli huomattavia vaihteluita. Helsingin yliopisto oli yliopistoista ainoa, jossa yli puolet opiskelijoista oli kotoisin samasta maakunnasta. Itä-Suomen yliopistossa vastaava luku oli ainoastaan 14 prosenttia eli jopa 86 prosenttia opiskelijoista saapui opiskelemaan toisesta maakunnasta.

5 Keskustelu

5.1 Maantieteen opiskelijat tulevat vaihtelevista perhetaustoista

Ylemmistä yhteiskuntaluokista tulleiden osuus on yliedustettuna sekä yliopistoon hakeneiden että sisään päässeiden joukossa (Nori 2011: 70). Myös maantieteen opiskelijoiden joukosta 67,2 prosenttia opiskelijoista tuli perhetaustasta, jossa vähintään toisella vanhemmista oli korkea-koulututkinto. Yleisesti Suomen yliopistoissa opiskelevista noin 76 prosenttia tulee sellaisesta perhetaustasta, jossa korkeammin koulutetun vanhemman koulutusasteena on jokin korkeakoulututkinto (Saari ym. 2020: 24–25). Yliopistokentän tiedetään kuitenkin olevan aloittain lohkoutunut opiskelijoiden perhetaustan perusteella (Nori ym. 2021). Niinpä esimerkiksi luonnontieteellisten alojen sisällä vain 68 prosentilla opiskelijoista ainakin toisella vanhemmista on korkea-asteen koulutus (Saari ym. 2020: 24–25). Tutkimukseni maantieteen opiskelijoista 29,8 prosenttia tuli varmasti korkeakouluttamattomasta perhetaustasta. Vastaava osuus kaikkien yliopisto-opiskelijoiden suhteen on 24 prosenttia ja luonnontieteilijöiden keskuudessa 32 prosenttia. Karkeasti voidaan todeta, että maantieteen opiskelijat tulevat kaikkiin yliopisto-opiskelijoihin verraten matalammin koulutetuista perhetaustoista, mutta maantieteen opiskelijoiden perhetausta on hyvin lähellä muiden luonnontieteellisten yliopistoalojen perhetaustoja.

Suomalaiset yliopistolaitokset voidaan jakaa opiskelijoiden vanhempien koulutustason mukaan elitistisiin, jokseenkin elitistisiin, jokseenkin kansanomaisiin ja kansanomaisiin (Nori 2011). Vuonna 2003 Helsingin yliopisto kuului jokseenkin elitistisiin yliopistoihin, Turun yliopisto jokseenkin kansanomaisiin yliopistoihin sekä Itä-Suomen ja Oulun yliopistot kansanomaisiin yliopistoihin. Tämä jaottelu pohjautuu korkeakouluopiskelijoiden isien koulutusasteeseen. Samalla tavalla mitattuna, pelkästään maantieteen opiskelijoiden isien koulutusasteen mukaan jaoteltuna, lukeutuisi maantieteen opiskeluala Helsingin yliopistossa jokseenkin kansanomaiseksi ja Turun, Itä-Suomen sekä Oulun yliopistoissa kansanomaiseksi. Nämä luokitukset eivät vastaa kyseisten yliopistojen aiempia, yleisiä luokituksia. Tutkimusteni tulosten mukaan maantieteen opiskelualaa ei siis voida kutsua kovin elitistiseksi, vaan ennemmin kansanomaiseksi alaksi.

On tutkittu, että äidin koulutustasolla on suurempi vaikutus lapsen koulutukseen kuin isän koulutustasolla (Ermisch & Francesconi 2001). Tästä syystä on harmillista, että aiemmissa tutkimuksissa mittariksi on valittu pelkästään isän koulutus (Nori 2011; Nori ym. 2021). Jos sama

jaottelu tehtäisiin äitien koulutustason mukaan, lukeutuisi maantieteen oppiaine Helsingin yliopistossa elitistiseksi, Oulun ja Turun yliopistoissa jokseenkin kansanomaiseksi ja Itä-Suomen yliopistossa edelleen kansanomaiseksi. Jos taas jaotteluun käytettäisiin kummankin vanhemman koulutustasoa yhdessä, nousisi maantieteen opiskeluala Helsingissä elitistiseksi, Turussa ja Itä-Suomessa jokseenkin elitistiseksi ja Oulussa jokseenkin kansanomaiseksi. Kumpikaan edellä mainittu mittaustapa ei kuitenkaan mahdollista luotettavaa vertailua maantieteen elitistisyydestä tai kansanomaisuudesta, sillä ne vaatisivat kokonaan uuden mittarin, johon verrata. Ne antavat lähinnä suuntaa antavaa tietoa perhetaustojen eroista maantiedettä tarjoavien yliopistojen välillä. Tutkimukseni tulokset noudattelevat aiempien tutkimusten tuloksia siinä, että pääkaupunkiseudun yliopistot ovat yleensä elitistisempiä verrattuna pienempiin, maakunnissa sijaitseviin yliopistoihin (Nori 2021). Oulun ja Itä-Suomen yliopistojen asemaan vaikuttavat erityisesti alueelliset tekijät, sillä Suomen kansanomaisimmat yliopistot sijaitsevat tyypillisesti Pohjois- ja Itä-Suomessa (Rinne 2014: 36, 46).

5.2 Opiskelijoiden perhetaustalla on merkitystä

Opiskelijat kokivat yleisesti saaneensa perheeltään melko hyvin tukea kouluun ja opintoihin liittyvissä asioissa (kuva 3). Korkeakoulutetusta perhetaustasta tulleiden kokemus perheeltä saadusta tuesta oli kuitenkin huomattavasti korkeampi kuin korkeakouluttamattomasta perhetaustasta tulleilla. Tiedollinen kompetenssi tai koulutuksellisten resurssien puute voivat rajoittaa etenkin työläisvanhempien mahdollisuuksia auttaa läksyjen teossa (Käyhkö 2014). Läksyjen teossa auttaminen ei kuitenkaan ole suinkaan ainoa tapa tukea nuorta koulussa ja opinnoissa. Vaikuttaa joka tapauksessa siltä, että korkeasti koulutetuilla vanhemmilla on monipuolisemmin keinoja tukea jälkeläisiään koulunkäynnissä (Mikkonen & Korhonen 2018). Myös eri taustaisten vanhempien suhtautuminen koulutusinstituutioon ja koulutukseen voi vaihdella (Käyhkö 2014). Tutkimuksessani selvisi, että korkeakoulutetusta perhetaustasta tulleiden maantieteen opiskelijoiden perheissä koulutusta oli arvostettu paljon ja myös huomattavasti korkeammalle kuin korkeakouluttamattomasta taustasta tulleiden perheissä (kuva 3).

Sosiaalinen pääoma mahdollistaa konkreettisten kasvatuksellisten ja koulutuksellisten strategioiden hyödyntämisen lapsen opintopolun tukena (Antikainen ym. 2013). Tutkimukseni tuloksista ilmenee, kuinka korkeakoulutetuista perhetaustoista tulleet kokivat saaneensa koulutusvalintoja konkreettisesti tukevia neuvoja huomattavasti useammin, kuin korkeakouluttamatto-

masta perhetaustasta tulleet, joista lähes puolet koki, ettei ollut saanut vanhemmiltaan minkäänlaisia konkreettisia neuvoja koulutusvalintojensa tueksi. Konkreettisilla neuvoilla sekä perheen yleisellä asennoitumisella koulutukseen on yhteys aikaan ja harkintaan, joita käytetään koulutusvalintoja tehtäessä (Silvennoinen ym. 2015: 328). Työläistaustaiset opiskelijat tekevät päätöksen yliopistoon hakeutumisestaan pitkälti itsenäisesti, koska heidän vanhemmiltaan puuttuu sellaista strategista tietoa ja omakohtaista kokemusta, jotka olisivat avuksi koulutuksellisten valintojen tekemisessä (Mikkonen & Korhonen 2018).

Korkeakoulutetusta ja korkeakouluttamattomasta perhetaustasta tulleiden välillä ei ollut selvää eroa taloudellisten huolien kokemisessa yliopisto-opintojen aikana (kuva 3). Suomessa kodin varallisuus ei yleensä muodostukaan esteeksi opiskelulle (Käyhkö 2014). Toisaalta tutkimukseni selvisi, että korkeakouluttamattomasta perhetaustasta tulleet maantieteen opiskelijat tekivät muita useammin töitä opintojensa ohessa. Opiskelijan elämäntilanteella on suuri vaikutus opiskelijan lukukauden aikaiseen työskentelyyn ja esimerkiksi toista tutkintoa suorittavat tai työelämästä opiskelemaan tulleet käyvät töissä todennäköisemmin kuin suoraan toiselta asteelta yliopisto-opintoihin jatkaneet (Saari ym. 2020: 33). Tutkimukseni korkeakouluttamattomasta perhetaustasta tulleet opiskelijat olivat opiskelleet toisen asteen ja maantieteen yliopisto-opintojen välissä suhteellisesti useammin muita opintoja kuin korkeakoulutetusta perhetaustasta tulleet (kuva 9). Epävarmuus yliopistokoulutuksen sopivuudesta itselle sekä perheeltä saadun konkreettisen tuen ja kouluttautumisen mallin puuttuminen voivat selittää korkeakouluttamattomasta perhetaustasta tulleiden mutkittavaa opintopolkua ja väli vuosien suurempaa määrää. (Mikkonen & Korhonen 2018; Nori & Vanttaja 2018). Korkeakouluttamattomasta perhetaustasta tulleiden maantieteen opiskelijoiden lähipiiriin ei tutkimukseni mukaan myöskään juuri kuulunut korkeakoulutettuja. Kyselyn avoimeen kenttään tulleiden kommenttien mukaan myös itseluottamuksen puute sai jotkut korkeakouluttamattomasta perhetaustasta tulleet hakemaan yliopisto-opintoihin vasta myöhemmin. Haluttomuus rikkoo oman yhteisön normeja sekä rohkaisun puute voivat viivästyttää yliopistokoulutukseen pyrkimistä (Marks ym. 2003).

Akateemisessa kulttuurissa vallitsee tietynlainen kieli, jota opiskelijoiden on hallittava (Kuusela 2016: 159). Yliopistokoulutuksessa edellytetään myös akateemista käyttäytymistä, jonka on todettu olevan luontevampaa korkeammin koulutetusta perhetaustasta tulleilla (Antikainen ym. 2013). Tämä näkyi myös kyselyssäni, sillä korkeakoulutetusta taustasta tulevat omaksuivat helpommin yliopistokielen ja -puhetavan sekä yliopistoetiketin kuin korkeakouluttamattomasta perhetaustasta tulleet (kuva 5). Eroja voidaan selittää korkeakouluttamattomasta perhetaustasta

tulleiden nuorten jäämisestä paitsi sellaisesta kulttuurisesta pääomasta, jota koulumaailmassa odotetaan ja arvostetaan (Bourdieu 1986).

Tutkimuksessani korkeakouluttamattomasta perhetaustasta tulleet opiskelijat harkitsivat opintojen keskeyttämistä muita opiskelijoita useammin (kuva 5). Lehmannin (2007) opintonsa keskeyttäneitä työläistäustaisia opiskelijoita tarkastelleessa tutkimuksessa opiskelijat olivat hyvästä opintomenestyksestään huolimatta keskeyttäneet opintonsa, sillä he kokivat ulkopuolisuuden tunnetta eivätkä kokeneet sopivansa joukkoon. Omassa tutkimuksessani ei ilmennyt, että korkeakouluttamattomasta perhetaustasta tulleet olisivat harkinneet opintojensa keskeyttämistä ulkopuolisuudentunteen kokemisen takia, vaan yleisimmät syyt liittyivät omaan jaksamiseen, etäopiskeluaikaan sekä epävarmuuteen alan sopivuudesta itselle. Suomalaisia työläistäustaisia yliopisto-opiskelijanaisia käsittelevässä tutkimuksessaan Käyhkö (2014) sai niin ikään selville, että tutkittavat työläistäustaiset opiskelijat kokivat alemmuuden, ulkopuolisuuden ja riittämättömyyden tunteita, jotka saivat nämä opiskelijat epäröimään omaa kuulumistaan yliopistoon, mutta eivät kuitenkaan siinä määrin, että olisivat harkinneet opintojensa keskeyttämistä. Menestyneitä työläistäustaisia oikeustieteen opiskelijoita tarkastelleessa tutkimuksessa taas huomattiin, kuinka ulkopuolisuuden tunne johti lopulta opiskelijoiden oman perhetaustan peittelyyn (Granfield 1991). Tutkimuksessani maantieteen opiskelijoiden perhetaustan peittely oli kuitenkin hyvin harvinaista opiskelijan perhetaustasta riippumatta.

Yliopistokoulutus oli korkeakouluttamattomasta perhetaustasta tulleille vähemmän itsestään selvä valinta kuin korkeakoulutetusta taustasta tuleville. Myös aikaisemmassa tutkimuksessa on havaittu, että jo korkeakoulutuksen valinta on ollut selvempää korkeakoulutetusta taustasta tulleille nuorille (Mikkonen & Korhonen 2018: 21). Keskiluokkaisten perheiden vanhemmilla voi olla lastensa urapoluista ja koulutusvalinnoista hyvin spesifejä odotuksia (Kuusela 2016). Kokemus perheen ohjailusta tiettyyn koulutukseen tai tietylle alalle oli vähäistä maantieteen opiskelijoiden keskuudessa, mutta silti yleisempää korkeakoulutetusta perhetaustasta tulleilla.

Yleisesti pidetään tyypillisenä, että opiskelemaan lähtevät nuoret hakeutuvat sen maakunnan korkeakouluun, josta ovat kotoisin (Nori ym. 2021). Tässä tutkimuksessa maantieteen opiskelijoista kuitenkin yli puolet, kaikkiaan 62 prosenttia, oli kotoisin eri maakunnasta, jossa nyt opiskeli. Korkeakoulutetusta perhetaustasta tulleet opiskelijat tulivat vielä muita opiskelijoita todennäköisemmin toisesta maakunnasta. Myös aiemmassa kirjallisuudessa on tunnistettu perhetaustan yhteys muuttohalukkuuteen, sillä korkeammin koulutetusta perhetaustasta tulleet ovat tavallisesti olleet muita valmiimpia muuttamaan opintojensa perässä. On kuitenkin hyvä

huomata, että Suomessa maantiedettä on mahdollista opiskella vain neljässä yliopistossa, millä saattaa olla vaikutusta opiskelijoiden muuttamiseen kauemmas opintojen perässä.

Korkeakouluttamattomasta perhetaustasta tulleilla maantieteen opiskelijoilla oli viitteitä kaikista neljästä ideaalityypistä: menestyjistä, kamppailijoista, kriittisistä ja irtautujista (Kuusela 2016). Enemmistö vastaajista koki saaneensa lapsuudenkodistaan tukea koulutukselleen, mikä on tyypillistä kriittisille sekä erityisesti menestyjille. Menestyjille ja kriittisille on yhteistä myös perheen koulutusmyönteisyys ja koulutuksen arvostaminen. Lähes 80 prosenttia korkeakouluttamattomasta perhetaustasta tulleista koki, että perheessä oli aina arvostettu koulutusta. Jäljelle jäävä osuus, jossa koulutusta ei ollut arvostettu viittaa kamppailijoihin ja irtautujiin. Kamppailijoille yliopistokoulutus ei ole itsestään selvä valinta eikä heidän ole aina helppoa lähestyä yliopistossa työskenteleviä. Tällaiset vastaukset kuuluivat tutkimuksessani vähemmistöön, mutta niitä kuitenkin oli useita. Irtautujille taas on hyvin tyypillistä perhetaustan peitteleminen, mikä oli hyvin harvinaista maantieteen opiskelijoiden keskuudessa. Kovin montaa irtautujaa siis tuskin esiintyi kyselyyn vastanneissa maantieteen opiskelijoissa. Vastaajista erottui joitakin kriittisiä, joiden luonnehdintaan liittyy harkitseminen ei-akateemiselle alalle siirtymisestä sekä vaikeudet yliopistomaailmaan sopeutumisessa. Valtaosa korkeakouluttamattomasta perhetaustasta tulleista maantieteen opiskelijoista voidaan tulosten perusteella nimetä ideaalityypiltään menestyjiksi, jotka ovat sopeutuneet yliopiston akateemisuuteen ja omaavat myönteisiä kokemuksia lapsuuden kodistaan ja koulutukseen kannustamisesta.

5.3 Maantieteen opintoihin hakeudutaan aidosta kiinnostuksesta alaa kohtaan

Maantieteen opinnoissa maantieteen opiskelijoita houkuttelivat monet erilaiset syyt (kuva 7; taulukko 3; taulukko 4). Syistä yleisin oli kiinnostus maantieteeseen tai johonkin maantieteelliseen asiaan tai ilmiöön. Tuloksissa oli monia samankaltaisuuksia, mutta myös eroja verrattuna Puolassa tehtyyn tutkimukseen, jossa tarkasteltiin syitä hakeutua opiskelemaan maantiedettä vuosien 1995 ja 2015 välillä viidellä eri mittauskerralla (Piróg 2018). Suomen ja Puolan tilanteet tosin eroavat toisistaan siinä määrin, etteivät näiden kahden maan maantieteen opiskelijat ole täysin verrattavissa toisiinsa. Kummassakin tutkimuksessa opiskelija saattoi antaa useamman syyn maantieteen opintoihin hakemiselleen. Tuloksissa oli myös joitakin yhtäläisyyksiä ja eroja Turun yliopiston kaikkien tiedekuntien opiskelijoiden vastauksiin, joita selvitettiin 2000-luvun alkupuolella (Mäkinen-Streng 2012: 71).

Suomen maantieteen opiskelijoista 74 prosenttia ilmoitti kiinnostuksen alaa kohtaan yhdeksi syyksi hakeutua maantieteen opintoihin (kuva 7). Kiinnostus maantieteeseen oli myös puolalaisten maantieteen opiskelijoiden yleisin syy hakea opiskelemaan maantiedettä vuosina 1997–1998, 2005, 2008 ja 2010 (Piróg 2018: 66). Vuoden 2005 mittauksessa suhdeluku kiinnostuksen vastanneissa, 72,1 prosenttia, oli hyvin lähellä oman tutkimukseni tuloksia. Ensimmäisellä, kolmannella ja neljännellä mittauskerralla luku ei ollut yhtä suuri, mutta näilläkin kerroilla kiinnostus oli selvästi yleisin syy hakea opiskelemaan maantiedettä. Viimeisellä mittauskerralla toive päästä töihin haluamalleen alalle oli ohittanut kiinnostuksen merkittävimpana syynä maantieteen opintoihin hakeutumisessa. Kiinnostus alaa kohtaan oli myös yleisesti suosituin syy hakeutua eri alojen yliopisto-opiskelijaksi kaikkia tieteenaloja yleisesti tarkasteltaessa (Mäkinen-Streng 2012: 71).

Kolme tutkimuksessani seuraavaksi tärkeintä syytä hakeutua maantieteen opintoihin: myönteiset kokemukset maantieteen opiskelusta (n=111), maantieteen olemus (n=85) sekä omat kyvyt, arvot ja ominaisuudet (n=83), olivat sellaisia, jotka eivät esiintyneet Pirógin (2018) tutkimuksessa. Suomen maantieteen opiskelijoille nämä olivat kuitenkin merkittäviä syitä hakea maantieteen opiskelijaksi. Vasta viidenneksi ja kuudenneksi yleisimmät luokat koulutuksen sisältöön (n=46) ja työllistymiseen (n=43) liittyen olivat jälleen sellaisia, jotka erottuivat sekä omassa tutkimuksessani että Pirógin tutkimuksessa. Vuonna 2015 puolalaiset maantieteen opiskelijat pitivät työllistymiseen liittyviä syitä merkittävämpänä kuin suomalaiset maantieteen opiskelijat. Koulutuksen sisältö taas oli oman tutkimukseni perusjoukolle tärkeämpää kuin puolalaisille maantieteen opiskelijoille yhdelläkään opiskelijoita tarkastelleella mittauskerralla.

Loput tutkimuksessani ilmenneet syyt hakeutua maantieteen opintoihin: toinen osapuoli (n=17), helppous (n=15), sattuma (n=12) ja sijainti (n=11) näkyivät myös Pirógin (2018) tutkimuksessa. Ne eivät kuitenkaan yleensä puolalaistenkaan maantieteen opiskelijoiden keskuudessa kuuluneet merkittävimpien syiden joukkoon. Poikkeuksen teki vuosi 2005, jossa 19,2 prosenttia puolalaisista vastaajista ilmoitti sattuman ja 19,1 prosenttia toisen osapuolen kannustuksen syyksi hakea opiskelemaan maantiedettä.

Turun yliopiston tiedekuntien opiskelijoita tarkastelleessa tutkimuksessa selvitetty syyt hakeutua haluamaansa koulutukseen koostuivat kiinnostuksen lisäksi omista valmiuksista haluttuun ammattiin, alan arvostuksesta, alan hyvästä työllisyystilanteesta, alan hyvästä palkkatasosta sekä helposta sisäänpääsystä (Mäkinen-Streng 2012: 71). Tärkeimpinä näistä erottuivat kiinnostus alaan sekä valmiudet haluttuun ammattiin, mutta myös muut syyt vaikuttivat monien

opiskelijoiden alalle hakeutumiseen. Tekijöistä palkkataso oli sellainen, jota maantieteen opiskelijat eivät tutkimuksessani maininneet eli ei ollut heille opintoihin hakeutumiseen vaikuttava tekijä ainakaan siinä määrin, että olisivat tuoneet sitä esille.

Valmennuskurssien käyminen apuna korkeakouluopintoihin pyrittäessä on lisääntynyt ainakin vielä vuosien 2013 ja 2016 välillä (Potila ym. 2017). Valmennuskurssin suorittaminen ennen yliopisto-opintojen aloittamista on keskiluokkaisille opiskelijoille yleisempää kuin työläistaisille (Mikkonen ja Korhonen 2018). Kaikista tutkimukseeni osallistuneista maantieteen opiskelijoista 14 prosenttia oli käynyt maantieteen valmennuskurssin ennen valintakoetta. Tämän lisäksi yhdeksän prosenttia oli hankkinut itselleen jonkinlaisen valintakokeeseen valmentavan itseopiskelumateriaalin. Luvut ovat alle keskiarvon, sillä vuosina 2015–2016 yliopisto-opintonsa aloittaneista 32,7 prosenttia oli suorittanut valmennuskurssin (Saari ym. 2020: 27). Vain harva luonnontieteiden opiskelija oli kuitenkaan käynyt nykyiseen ohjelmaansa kuuluvaa valmennuskurssia. Samassa tutkimuksessa huomattiin valmennuskursseille osallistumisen olevan suorassa yhteydessä vanhempien toimeentuloon ja sitä kautta usein vanhempien koulutukseen. Ero oli olemassa myös saman koulutusalan sisällä suoritetuilla valmennuskursseilla. Saman suuntaisia tuloksia saatiin myös tässä tutkimuksessa, jossa korkeakoulutetusta perhetaustasta tulleista 15 prosenttia oli suorittanut valmennuskurssin ja yhdeksän prosenttia hankkinut itseopiskelumateriaalin kun korkeakouluttamattomasta perhetaustasta tulleista ainoastaan kymmenen prosenttia oli käynyt valmennuskurssin ja seitsemän prosenttia opiskellut itseopiskelumateriaalien avulla.

5.4 Tutkimuksen luotettavuus ja jatkotutkimusmahdollisuudet

Tutkimukseni otoskokoa voidaan pitää edustavana (Vilkkä 2007: 56–57). Edustavalla otoksella tarkoitetaan tilannetta, jossa otoksen ominaisuudet vastaavat koko perusjoukon ominaisuuksia. Suppeahkon perusjoukon tilastollisen testaamisen rajana pidetään sataa vastaajaa. Kun tutkimuksessa tehdään vertailua eri ryhmien välillä, kuten tutkimuksessani tehtiin, tulisi otoskoon jokaisessa ryhmässä olla vähintään 30 havaintoyksikköä ja vastaajia olla kaikkiaan 200–300. Nämä ehdot täyttyivät, sillä kyselyssäni oli kaikkiaan 329 vastaajaa, jonka lisäksi vertailtavissa ryhmissä eli korkeakoulutetusta perhetaustasta (n=221) ja korkeakouluttamattomasta perhetaustasta (n=98) tulleilla sekä Helsingin (n=96), Itä-Suomen (n=58), Oulun (n=84) ja Turun (n=91) yliopistojen opiskelijoissa oli tarpeeksi vastaajia. Edustavassa otoksessa kaikkien perusjoukkoon kuuluvien on ollut mahdollista vastata kyselyyn (Otos ja otantamenetelmät 2003).

Tässä tutkimuksessa kysely välitettiin kaikille maantieteen opiskelijoille, jotka olivat saavutettavissa opiskelijoiden sähköpostilistojen kautta. Turun yliopiston vastaajien määrä oli hieman yliedustettuna yliopistojen sisäänottokiintiöihin verrattuna, mihin on voinut vaikuttaa se, että opiskelen Turun yliopistossa ja välitin itse kyselyn Turun yliopiston maantieteen opiskelijoille. Itä-Suomen yliopiston maantieteen opiskelijat taas jäivät hieman aliedustetuiksi, mutta heidän kohdallaan todellista maantieteen opiskelijoiden tai maantieteen opiskelijoiksi itsensä kokevien määrää on vaikea arvioida, sillä Itä-Suomen yliopistossa vasta yhteisen valintakoekiintiön ja yhteisten perusopintojen jälkeen valitaan pääaineeksi maantiede, yhteiskuntamaantiede tai ympäristöpolitiikka (Maantiede ja ympäristöpolitiikka 2022).

Vertailin tutkimuksessani eri perhetaustoista tulleita opiskelijoita. Tulosten tilastollisen merkittävyyden testaamiseen käytin khiin neliö -testiä. Valitsin tarkasteluun korkeakoulutetusta ja korkeakouluttamattomasta perhetaustasta tulevat opiskelijat, sillä se oli käyttämäni lähteiden yleisin jakoperuste. Toinen käytetty ja mahdollinen tapa olisi ollut jakaa vastaajat perhetaustoiltaan akateemisiin ja ei-akateemisiin, jolloin myös tulokset olisivat näyttäneet toisenlaisilta.

Kyselyiden ominaispiirteisiin kuuluu, ettei kysymyksistä ole mahdollista esittää tarkentavia kysymyksiä (Vilkkä 2007). Siispä tutkimukseni maantieteen opiskelijat ovat kysymyksiin vastatessaan käyttäneet omaa arviointikykyään. Iso osa kysymyksistä keskittyi opiskelijoiden kokemuksiin, joten myös vastaukset ja tulokset kertovat absoluuttisten totuuksien sijaan opiskelijoiden subjektiivisista kokemuksista. Vastaajat ovat yksilöitä ja kokevat asioita eri tavoin. Kyselyllä tutkittiin maantieteen opiskelijoiden perhetaustaa ja sen vaikutuksia opintoihin, mutta useiden kysymysten kohdalla myös muilla muuttujilla oli todennäköisesti vaikutusta vastaajan antamiin vastauksiin. Tällaisia olivat esimerkiksi kysymyksen 11 väittämät: *Olen harkinnut opintojen keskeyttämistä*, *Olen kokenut ulkopuolisuuden tunnetta* ja *Olen peitellyt perhetaustani opintojen aikana*. Opintojen keskeyttämistä koskevaa kysymystä seurasi jatkokysymys keskeyttämisen harkitsemisen syistä, mikä mahdollisti syiden tarkemman tarkastelun. Ulkopuolisuuden tunteita tai perhetaustan peittelyä koskevia kysymyksiä ei seurannut jatkokysymystä. Kummankin kysymyksen taustalla saattoi kuitenkin olla useampiakin syitä. Esimerkiksi etäopetusaika on saattanut vaikuttaa joidenkin opiskelijoiden kohdalla opintojen keskeyttämisen harkitsemisen ohella myös ulkopuolisuuden tunteiden kokemiseen. Ristiintaulukoinnilla ja tilastollisella testaamisella kykenin kuitenkin osoittamaan tilastollisesti merkitseviä eroja eri perhetaustoista tulleiden välillä, mikä on vahva osoitus siitä, että perhetaustalla on merkitystä. Muita syitä ei kuitenkaan voida täysin sulkea pois.

Tämä tutkimus perustui pitkälti maantieteen opiskelijoiden perhetaustojen ja perhetaustan vaikutusten selvittämiseen. Esimerkiksi työläistäustaisuus on kuitenkin hyvin moniulotteinen käsite, jolle on syntynyt joukko erilaisia määrittelyjä (Mikkonen & Korhonen 2018). Sitä ei voida täysin selittää vain opiskelijan tai tämän vanhempien ammattiaseman tai tulojen perusteella, vaan siihen liittyy useita tekijöitä, kuten työelämän valtasuhteita sekä käsityksiä omasta asemasta yhteiskunnassa. Esimerkiksi tässä tutkimuksessa osa korkeakoulutettuun perhetaustaan luokitelluista voi hyvinkin kokea itsensä alempaan sosioekonomiseen ryhmään kuuluvaksi. Aiemmissa tutkimuksissa onkin korostettu myös yksilöllistä identifioitumista yhteiskuntaluokkaan eli luotettu opiskelijan itsensä tekemään arvioon omasta yhteiskuntaluokastaan (esim. Soria & Bultmann 2014). Opiskelijan omaa määrittelyä on pidetty luotettavana, mutta se edellyttää mielekkäiden vastausvaihtoehtojen tarjoamista sekä sen, että yhteiskuntaluokka on määriteltä osaksi tiettyä sosiaalisesti jäsenettyä ryhmää (Mikkonen & Korhonen 2018). Kyselytutkimuksen ominaisuuksien ja rajoitteiden sekä tutkimuksen perusjoukon huomioon ottaen tein päätöksen tarkastella opiskelijoiden perhetaustaa objektiivisesti opiskelijoiden vanhempien koulutusasteen perusteella. Maantieteen opiskelijoiden perhetaustoja ja kokemuksia perhetaustan vaikutuksesta voisi kuitenkin tulevaisuudessa olla mielekäästä tutkia syvällisemmin esimerkiksi pienemmän tutkimusjoukon haastattelututkimuksena. Haastattelututkimuksella voitaisiin paneutua syvällisemmin myös korkeakouluttamattomasta perhetaustasta tulleiden opiskelijoiden neljän ideaalityypin esiintymiseen maantieteen opiskelijoiden joukossa (Kuusela 2016).

Tehdessäni pro gradu -tutkimusta todistusvalinta oli ollut käytössä vasta kahtena vuotena, enkä tästä syystä lähtenyt vertailemaan eri tavalla koulutukseen valituksi tulleita keskenään. Muutama vuoden kuluttua saattaisi kuitenkin olla mielekäästä tutkia esimerkiksi perhetaustan vaikutusta maantieteen opiskelijoiden tapaan, jolla he tulivat valituksi koulutukseen. Lisäksi voitaisiin tutkia millaisia eroja ja yhtäläisyyksiä eri tavoin valituilla opiskelijoilla on esimerkiksi kokemuksissa maantieteen opiskelusta ja yliopisto-opiskelusta yleisesti. Tutkimusta voisi tehdä myös alueellisesta näkökulmasta tarkastelemalla kunkin yliopiston vaikutusalueetta tai etsiä syytä siihen, mikä on saanut maantieteen opiskelijan hakeutumaan mihinkin yliopistoon.

Tutkimukseni antamien tulosten sekä aikaisemman kirjallisuuden valossa näen myös opettajan rooliin liittyviä jatkotutkimusmahdollisuuksia. Jatkossa olisi mielenkiintoista selvittää löytyykö opettajilta eri koulutusasteilta tietoa ja herkkyyttä tunnistaa oppilaiden ja opiskelijoiden erilaisiin perhetaustoihin liittyviä haasteita ja tarpeita. Lisäksi olisi hyödyllistä tutkia keinoja, joiden avulla koulu ja opettajat voisivat kannatella työläistäustaisia nuoria kohti erilaisia uria ja koulutuspolkuja sekä kehittää oppilaiden luottamusta omiin kykyihinsä. Olisi tärkeää ymmärtää

miten ja missä määrin koulun ja opettajien on mahdollista tarjota sellaisia resursseja, joita oppilas ei perheeltään mahdollisesti kykene saamaan, sillä koulutusmahdollisuuksien tasa-arvossa riittää edelleen korjattavaa.

6 Johtopäätökset

Maantieteen opiskelijoiden perhetaustat vaihtelevat sekä yliopistojen sisällä että yliopistojen välillä. Helsingin yliopiston maantieteen opiskelijoiden vanhemmat olivat muihin maantieteen opiskelijoiden vanhempiin nähden korkeammin koulutettuja. Toiseksi koulutetuimmasta perhetaustasta tulivat Turun yliopiston maantieteen opiskelijat. Maantieteen opiskelijoista 67,2 prosenttia tuli korkeakoulutetusta ja 29,8 prosenttia korkeakouluttamattomasta perhetaustasta. Maantieteen opiskelijoiden vanhempien yleisin koulutustaso oli toisen asteen koulutus eli ylioppilas- tai ammattitutkinto. Vaikka koulutuksen tiedetään olevan vahvasti periytyvää, opiskelee maantiedettä yliopistotasolla moni opiskelija, jolla ei ole perheessään korkeakoulutuksen perinnettä. Tutkimuksen tulosten puolesta maantiedettä voidaankin pitää enemmän kansanomaisena kuin elitistisenä alana.

Tämän tutkimuksen tulokset vahvistivat aiempia tutkimustuloksia siitä, että perhetaustalla on suuri merkitys nuoren saamaan koulutukselliseen tukeen sekä opiskeluun yliopistossa. Erot korkeakoulutetusta ja korkeakouluttamattomasta perhetaustasta tulleiden välillä näkyivät jokaisessa kyselyn osassa; taustatiedoissa, perheeltä saadussa tuessa, opiskelussa yliopistossa ja maantieteen opiskelussa. Erityisen suuria erot olivat tarkasteltaessa perheeltä saatua koulutuksellista tukea.

Kiinnostus alaa kohtaan osoittautui merkittävimmäksi maantieteen opintoihin hakeutumiseen johtaneeksi tekijäksi, sillä sen vastasi syyksi kaikkiaan noin 74 prosenttia maantieteen opiskelijoista. Suuri osa oli yleisesti kiinnostunut maantieteestä, mutta vastausten joukossa oli myös paljon yksityiskohtaisempia kiinnostuksen kohteita. Muita syitä hakeutua maantieteen koulutukseen olivat myönteiset kokemukset maantieteen opiskelusta, maantieteen olemus, omat kyvyt, arvot ja ominaisuudet, koulutuksen sisältö, työllistyminen, toinen osapuoli, helppous, satuma sekä sijainti.

Lähteet

- Antikainen, A., Rinne, R. & Koski, L. (2013) *Kasvatussosiologia*. 5. p. PS-kustannus, Jyväskylä.
- Boliver, V. (2011) Expansion, differentiation, and the persistence of social class inequalities in British higher education. *Higher education* 61(3) 229–242. <https://doi.org/10.1007/s10734-010-9374-y>
- Bourdieu, P. & Passeron, J.-C. (1977) *Reproduction in Education, Society and Culture*. Sage Publications, London.
- Bourdieu, P. (1984) *Distinction: A social critique of the judgement of taste*. Routledge, London. <https://doi.org/10.1525/ae.1986.13.1.02a00180>
- Bourdieu, P. (1986) The Forms of capital. Teoksessa Richardson, J. G. (toim.) *Handbook of theory and research for the sociology of education*, 241–258. Greenwood Press, New York.
- Ermisch, J. & Francesconi, M. (2001) Family matters: Impacts of family background of educational attainments. *Economica* 68 137–156. <https://doi.org/10.1111/1468-0335.00239>
- Esping-Andersen, G. (2006) Social inheritance and equal opportunity policies. Teoksessa DeLorenzi, S., Reed, J. & Robinson, P. (toim.) *Maintaining momentum*, 14–30. The Institute for Public Policy Research, London.
- Granfield, R. (1991) Making it by faking it. Working-class students in an elite academic environment. *Journal of Contemporary Ethnography* 20 331–351. <https://doi.org/10.1177/1089124191020003005>
- Hamunen, V. (2022) UEF tilastoja. Henkilökohtainen sähköpostiviesti M. Lampulle. 4.4.2022.
- Kalalahti, M. (2012) Perhetaustan vaikutus tyttöjen ja poikien koulunkäyntiin. *Kasvatus* 43(4) 375–390.
- Karjalainen, L. (2015) *Tilastotieteen perusteet*. Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu.
- Kivinen, O. & Rinne, R. (1995) Koulutuksen periytyvyys: Nuorten koulutus ja tasa-arvo Suomessa. *Koulutus* 1995(4). Tilastokeskus, Helsinki.
- Kivinen, O., Hedman, J. & Kaipainen, P. (2007) From elite university to mass higher education: Educational expansion, equality of opportunity and returns to university education. *Acta Sociologica* 50(3) 231–247. <https://doi.org/10.1177/0001699307080929>
- Kivinen, O., Hedman, J. & Kaipainen, P. (2012) Koulutusmahdollisuuksien yhdenvertaisuus Suomessa. Eriarvoisuuden uudet ja vanhat muodot. *Yhteiskuntapolitiikka* 77(5) 559–566.

- Kuusela, S. (2016) Työläisperheistä yliopistoon. Teoksessa Silvennoinen, H., Kalalahti, M. & Varjo, J. (toim.) *Koulutuksen tasa-arvon muuttuvat merkitykset*. Kasvatussosiologian vuosikirja 1. Kasvatustieteellisen seuran julkaisuja. Jyväskylän Yliopisto.
- Käyhkö, M (2014) Kelpaanko? Riitänkö? Kuulunko? Työläistaustaiset naiset, yliopisto-opiskelu ja luokan kokemukset. *Sosiologia* 51(1) 4–20.
- Lehmann, W. (2007) "I just didn't feel like I fit in": The role of habitus in university drop-out decisions. *Canadian Journal of Higher Education* 37(2) 89–110. <https://doi.org/10.47678/cjhe.v37i2.542>
- Liljander, J-P. (1999) Pierre Bourdieu – Valikoiva erottautuminen koulutuksessa. Teoksessa Aittola, T. (toim.) *Kasvatussosiologian teoreetikoita*. 105–128. Gaudeamus, Helsinki.
- Maantiede (2022) Oulun yliopisto. 30.3.2022. <https://www oulu.fi/fi/yliopisto/tiedekunnat-ja-yksikot/luonnontieteellinen-tiedekunta/maantiede>
- Maantiede ja ympäristöpolitiikka (2022) Itä-Suomen yliopisto. 30.3.2022. <https://www.uef.fi/fi/koulutus/maantiede-ja-ymparistopolitiikka>
- Maantiede, luonnontieteiden kandidaatti ja filosofian maisteri (2022) Turun yliopisto. 23.3.2022. https://www.utu.fi/fi/opiskelijaksi/maantiede-luonnontieteiden-kandidaatti-ja-filosofian-maisteri-3-v-2-v?gclid=CjwKCAjwiuuRBhBvEi-wAFXKaNFuUGU5DEtCeAqh9kxjst-1En8Yo5zSjfQL65v8gf72uaimJjmL5uB-oCPIAQAvD_BwE#top-content
- Maantieteen kandiohjelma (2022) Helsingin yliopisto. 23.3.2022. https://www.helsinki.fi/fi/koulutusohjelmat/maantieteen-kandiohjelma?gclid=CjwKCAjwiuuRBhBvEi-wAFXKaNB75GuDustgXUoCIAt-rWbwUyLeF-NDy65UIC073LI4edhlgAQze0ExoCbggQAvD_BwE
- Marks, A., Turner, E. & Osborne, M. (2003) 'Not for the likes of me': The overlapping effect of social class and gender factors in the decision made by adults not to participate in higher education. *Journal of Further and Higher Education* 27(4) 347–364. <https://doi.org/10.1080/0309877032000128064>
- Mastekaasa, A. & Smeby, J.C. (2008) Educational choice and persistence in male- and female-dominated fields. *Higher Education* 55(2) 189–202. <https://doi.org/10.1007/s10734-006-9042-4>
- Mercer, J. (2007) Re-negotiating the self through educational development: Mature students' experiences. *Research in Post-Compulsory Education* 12(1) 19–32. <https://doi.org/10.1080/13596740601155314>

- Mikkonen, S. & Korhonen, V. (2018) Työläistäustaiset yliopisto-opiskelijat ja koulutusmahdollisuuksien tasa-arvo. EUROSTUDENT VI -tutkimuksen artikkelisarja. *Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja* 2018(4) 9–34.
- Mäkinen-Streng, M. (2012) Päämääriä, ajelehtimistä, tietämättömyyttä, etsintää – Koulutusvalinnat, opinnot ja koulutuksen vaihtaminen yliopisto-opiskelijoiden kokemana 2000-luvun taitteessa. *Turun yliopiston julkaisuja*. Väitöskirja. Turun yliopisto, Turku.
- Naumanen, P. & Silvennoinen, H. (2010) Koulutus, yhteiskuntaluokat ja eriarvoisuus. Teoksessa Erola, J. (toim.) *Luokaton Suomi? – Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa* 67–88. Gaudeamus, Helsinki.
- Nori, H. (2011) Keille yliopiston portit avautuvat? Tutkimus suomalaisiin yliopistoihin ja eri tieteenaloille valikoitumisesta 2000-luvun alussa. *Turun yliopiston julkaisuja*. Väitöskirja. Turun yliopisto, Turku. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.12420.76167>
- Nori, H., & Vanttaja, M. (2018) Pitkä tie yliopistoon. *Aikuiskasvatus* 38(4) 276–290. <https://doi.org/10.33336/aik.88373>
- Nori, H., Juusola, H., Kohtamäki V., Lyytinen, A. & Kivistö, J. (2021) Korkeakoulutuksen saavutettavuus ja tasa-arvo Suomessa ja verrokkimaissa. GATE- hankkeen loppuraportti. *Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja* 2021(12).
- Otos ja otantamenetelmät (2003) KvantiMOTV. 30.3.2022. <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/otos/otantamenetelmat.html>
- Piróg, D. (2018) To study or not to study geography? The changing motivations behind choosing geography degree programmes by Polish students in the years 1995–2015. *Geoforum* 94 63–71. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2018.06.013>
- Potila, A. K., Moisio, J., Ahti-Miettinen, O., Pyy-Martikainen, M. & Virtanen, V. (2017) Opiskelijatutkimus 2017: Eurostudent VI–tutkimuksen keskeiset tulokset. *Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja* 2017(37).
- Purhonen, S., Gronow, J., Heikkilä, R., Kahma, N., Rahkonen, K. & Toikka, A. (2014) Suomalainen maku: Kulttuuripääoma, kulutus ja elämäntyylien sosiaalinen eriytyminen. Gaudeamus, Helsinki.
- Rinne, R. (2014) Kulttuurinen pääoma ja koulutuksen periytyvyys. Teoksessa Pulkkinen, S. & Roihuvuo, S. (toim.) *Erkanevat koulutuspolut – Koulutuksen tasa-arvon tila 2010-luvulla*, SYL-julkaisu 2014(1). Painotalo Casper Oy, Espoo.
- Ristiintaulukointi (2004) KvantiMOTV. 2.3.2022. <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/ristiintaulukointi/ristiintaulukointi.html>

- Saari, J., Koskinen, H., Attila, H. & Sarén, N. (2020) Eurostudent VII – Opiskelijatutkimus 2019. *Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu* 2020(25)
- Salmela-Aro, K. (2019) Askel taaksepäin? Vanhempien koulutustausta vaikuttaa nuorten koulumenestykseen entistä enemmän. *Yliopisto-lehti*. 21.10.2021. <https://www.helsinki.fi/fi/uutiset/hyva-yhteis-kunta/askel-taaksepain-vanhempien-koulutustausta-vaikuttaa-nuorten-koulumenestykseen-entista-enemman>
- Silvennoinen, H., Rinne, R., Kosunen, S., Kalalahti, M. & Seppänen, P. (2015) Yhteiskuntaluokat ja kouluvalinta. Teoksessa Seppänen, P., Kalalahti, M., Rinne, R. & Simola, H. (toim.) *Lohkoutuva peruskoulu – Perheiden koulutusvalinnat, yhteiskuntaluokat ja koulutuspolitiikka*. Suomen kasvatustieteellinen seura. *Kasvatusalantutkimuksia* 68 325–370. Jyväskylän yliopistopaino, Jyväskylä.
- Silvennoinen, H., Kalalahti, M. & Varjo, J. (2016) Koulutuksen tasa-arvon muuttuvat merkitykset. *Kasvatustieteellisen seuran vuosikirja 1. Kasvatustieteellisen seuran julkaisu*. Jyväskylän Yliopisto, Jyväskylä.
- Soria, K. & Bultmann, M. (2014) Supporting working-class students in higher education. *NACADA Journal*, 34(2), 51–62. <https://doi.org/10.12930/nacada-13-017>
- Tirronen, J. (2005) Ulkopuoliset haasteet yliopistojen vahvuudeksi. *Tiedepolitiikka* 30(3) 45–50.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018) *Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi*. Kustannusyhtiö Tammi, Helsinki.
- Valintakoetietoja (2022) Eximia. 22.3.2022 <https://www.eximia.fi/valmennuskurssi/maantiede/valintakoetietoja/>.
- Valkama, M. (2022) Tilastoja mantieteen opiskelijoista. Henkilökohtainen sähköpostiviesti M. Lampulle. 28.2.2022.
- Vanttaja, M. (2003) Koulumenestyjien urapolut. *Yhteiskuntapolitiikka* 68(2) 131–140.
- Vilkka, H. (2007) *Tutki ja mittaa: määrällisen tutkimuksen perusteet*. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki.

Liitteet

Liite 1. Kysely

Maantieteen opiskelijoiden perhetausta ja sen vaikutus opintoihin

 Pakolliset kysymykset merkitty tähdellä (*)

Opiskelen Turun yliopistossa maantiedettä opettajan linjalla ja teen pro gradu -tutkimusta maantieteen opiskelijoiden perhetaustoista sekä perhetaustan vaikutuksista opintoihin ja opiskeluun yliopistossa. Tutkimuksen aineiston kerään tällä kyselyllä, jonka kohderyhmänä ovat kaikki maantieteen pääaineopiskelijat Suomessa.

Suomalainen yliopistolaitos on vuosien saatossa muuttunut pienen eliittijoukon opinahjosta kohti massoitettua yliopistoa, jossa yliopisto-opiskelijat ovat taustoiltaan aiempaa heterogeenisempia. Tasa-arvoinen koulutuspolitiikka on mahdollistanut yliopistokoulutuksen kaikille suomalaisille nuorille heidän perhetaustoistaan riippumatta. Vaikka yliopistoon hakeutumiseen liittyvät rakenteelliset esteet on poistettu, monet seikat hakijoiden taustassa vaikuttavat edelleen koulutukseen hakeutumiseen, sisäänpääsyyn ja opiskeluun yliopistossa. Tämän kyselyn avulla pyrin selvittämään millaisista perhetaustoista maantieteen opiskelijat tulevat ja miten perhetausta on vaikuttanut maantieteen opiskelijoiden opintoihin ja alavalintaan. Maantieteen opiskelijoiden perhetaustoja ei ole aiemmin juuri tutkittu, joten vastauksesi tuottaa arvokasta uutta tietoa tästä alasta.

Kyselyyn vastaaminen tapahtuu anonyymisti ja tutkimustuloksia raportoidaan niin, etteivät yksittäisen vastaajan vastaukset ole tunnistettavissa. Kyselyyn vastaaminen vie aikaa vain noin viisi minuuttia.

Kiitos osallistumisesta!

Mirka Lamppu

Taustatiedot

1. Yliopisto, jossa opiskelen *

- Helsingin yliopisto
- Itä-Suomen yliopisto
- Oulun yliopisto
- Turun yliopisto

2. Opintojen vaihe *

- suoritan alempaa korkeakoulututkintoa (kandidaatin tutkintoa)

- suoritan ylempää korkeakoulututkintoa (maisterin tutkintoa)

3. Äidin koulutusaste (valitse korkein vaihtoehto) *

- peruskoulu tai muu perusasteen koulutus
- keskiaste/toisen asteen koulutus (ylioppilas- tai ammattitutkinto)
- alempi korkeakoulututkinto
- ylempi korkeakoulututkinto
- tutkijakoulutus (lisensiaatti- ja tohtoritutkinto)
- muu, mikä? _____
- en tiedä

4. Isän koulutusaste (valitse korkein vaihtoehto) *

- peruskoulu tai muu perusasteen koulutus
- keskiaste/toisen asteen koulutus (ylioppilas- tai ammattitutkinto)
- alempi korkeakoulututkinto
- ylempi korkeakoulututkinto
- tutkijakoulutus (lisensiaatti- ja tohtoritutkinto)
- muu, mikä? _____
- en tiedä

5. Valmistauduin maantieteen valintakokeeseen *

- suorittamalla maantieteen valmennuskurssin
- hankkimalla maantieteen kokeeseen valmentavan itseopiskelumateriaalin
- itsenäisesti lukion oppimateriaalien avulla
- en valmistautunut kokeeseen
- en osallistunut kokeeseen
- jotenkin muuten, miten? _____

6. Tulin valituksi *

- todistuksen ja valintakokeen yhteispisteillä
- valintakokeen perusteella
- todistusvalinnassa
- muulla tavoin (esim. avoimen väylä, kisamenestys)
- en muista

7. Olen kotoisin samasta maakunnasta, jossa opiskelen *

- kyllä
- ei

8. Välivuosien määrä toisen asteen ja maantieteen yliopisto-opintojen aloittamisen välillä *

- 0
- 1
- 2
- 3
- 4
- 5 tai enemmän
- Opiskelin välissä muita opintoja.

9. Perheen tuki koulutukselleni *

	1 eri mieltä	2 jokseenkin eri mieltä	3 jokseenkin samaa mieltä	4 samaa mieltä
Koen, että perheeni on tukenut minua kouluun ja opintoihini liittyvissä asioissa.	☐	☐	☐	☐
Perheeni on antanut minulle konkreettisia neuvoja koulutusvalintoihin.	☐	☐	☐	☐

	1 eri mieltä	2 jokseenkin eri mieltä	3 jokseenkin samaa mieltä	4 samaa mieltä
Perheessäni on aina arvostettu koulutusta.	☐	☐	☐	☐
Lähipiiriini kuuluu paljon korkeakoulutettuja.	☐	☐	☐	☐
Koen, että perheeni on ohjannut minua tietyille alalle tai tiettyyn koulutukseen.	☐	☐	☐	☐
Olen kokenut perheeltäni painetta menestyä opinnoissa.	☐	☐	☐	☐
Perheeni on auttanut minua rahallisesti yliopisto-opintojen aikana.	☐	☐	☐	☐
Minulla on ollut rahahuolia opintojeni aikana.	☐	☐	☐	☐

10. Työskentely opintojen aikana. Valitse parhaiten kuvaava vaihtoehto. *

- Teen ansiotyötä opintojen ohessa ympäri vuoden.
- Teen ansiotyötä opintojen ohessa esimerkiksi satunnaisesti, kesäisin tai muina sesonkiaikoina.
- Olen tehnyt ansiotyötä opintojen aikana, mutta en tällä hetkellä.
- En ole tehnyt ansiotyötä opintojen aikana.

11. Opiskelu yliopistossa *

	1 eri mieltä	2 jokseenkin eri mieltä	3 jokseenkin samaa mieltä	4 samaa mieltä
Yliopistokoulutus oli minulle itsestään selvä valinta.	☐	☐	☐	☐
Olen kokenut yliopistossa ulkopuolisuuden tunnetta.	☐	☐	☐	☐
Olen peitellyt perhetaustaani opintojen aikana.	☐	☐	☐	☐
Olen harkinnut opintojen keskeyttämistä.	☐	☐	☐	☐
Yliopistokielen ja puhutavan omaksuminen on ollut minulle helppoa.	☐	☐	☐	☐
Yliopistoetiketin, kuten käyttäytymismallien, omaksuminen on ollut minulle helppoa.	☐	☐	☐	☐

	1 eri mieltä	2 joksseenkin eri mieltä	3 joksseenkin samaa mieltä	4 samaa mieltä
Minun on helppoa lähestyä yliopistossa työskenteleviä tutkijoita ja opettajia.	☐	☐	☐	☐
Olen osallistunut opintojen aikana aktiivisesti ainejärjestötoimintaan tai muuhun yliopiston yhdistystoimintaan.	☐	☐	☐	☐
Uskon työllistyväni nopeasti opintojen jälkeen.	☐	☐	☐	☐
Näen urakehitykseni myönteisenä pidemmällä ajalla tarkasteltuna.	☐	☐	☐	☐

12. Miksi olet harkinnut opintojen keskeyttämistä?

13. Maantieteen opiskelu *

	1 eri mieltä	2 joksseenkin eri mieltä	3 joksseenkin samaa mieltä	4 samaa mieltä
Koen perheeni arvostavan valitsemaani koulutusala.	☐	☐	☐	☐
Arvostan itse valitsemaani koulutusala.	☐	☐	☐	☐
Minun on helppoa selittää lähipiirilleni mitä opiskelen ja mitä opiskeluni pitävät sisällään.	☐	☐	☐	☐

14. Kerro lyhyesti, mitkä asiat vaikuttivat päätökseesi hakea opiskelemaan maantiedettä. *

15. Vapaaehtoista palautetta ja kommentteja kyselystä.

Liite 2. Ristiintaulukoinnit ja khiin neliö -testit

Perheen tuki kouluun ja opintoihin liittyvissä asioissa

Perheen tuki koulukselleni:Koen, että perheeni on tukenut minua kouluun ja opintoihini liittyvissä asioissa.

			1 eri mieltä	2 jokseenkin eri mieltä	3 jokseenkin samaa mieltä	4 samaa mieltä	Total
tausta	korkeakouluttamaton	Count	9	12	32	45	98
		Expected Count	4,3	5,5	26,7	61,4	98,0
		% within tausta	9,2%	12,2%	32,7%	45,9%	100,0%
		Adjusted Residual	2,8	3,4	1,4	-4,1	
	korkeakoulutettu	Count	5	6	55	155	221
		Expected Count	9,7	12,5	60,3	138,6	221,0
		% within tausta	2,3%	2,7%	24,9%	70,1%	100,0%
		Adjusted Residual	-2,8	-3,4	-1,4	4,1	
Total	Count	14	18	87	200	319	
	Expected Count	14,0	18,0	87,0	200,0	319,0	
	% within tausta	4,4%	5,6%	27,3%	62,7%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	26,191 ^a	3	<,001
Likelihood Ratio	24,667	3	<,001
Linear-by-Linear Association	24,491	1	<,001
N of Valid Cases	319		

a. 1 cells (12,5%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 4,30.

Perheeltä saadut konkreettiset neuvot koulutusvalintoihin

Perheen tuki koulukselleni:Perheeni on antanut minulle konkreettisia neuvoja koulutusvalintoihin.

			1 eri mieltä	2 jokseenkin eri mieltä	3 jokseenkin samaa mieltä	4 samaa mieltä	Total
tausta	korkeakouluttamaton	Count	47	30	18	3	98
		Expected Count	26,4	28,9	30,7	12,0	98,0
		% within tausta	48,0%	30,6%	18,4%	3,1%	100,0%
		Adjusted Residual	5,6	,3	-3,3	-3,3	
	korkeakoulutettu	Count	39	64	82	36	221
		Expected Count	59,6	65,1	69,3	27,0	221,0
		% within tausta	17,6%	29,0%	37,1%	16,3%	100,0%
		Adjusted Residual	-5,6	-,3	3,3	3,3	
Total	Count	86	94	100	39	319	
	Expected Count	86,0	94,0	100,0	39,0	319,0	
	% within tausta	27,0%	29,5%	31,3%	12,2%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	40,524 ^a	3	<,001
Likelihood Ratio	41,912	3	<,001
Linear-by-Linear Association	39,017	1	<,001
N of Valid Cases	319		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 11,98.

Lähipiiriin kuuluvien korkeakoulutettujen määrä

		Perheen tuki koulukselleni:Lähipiiriini kuuluu paljon korkeakoulutettuja.					
		1 eri mieltä	2 jokseenkin eri mieltä	3 jokseenkin samaa mieltä	4 samaa mieltä	Total	
tausta	korkeakouluttamaton	Count	41	34	17	6	98
		Expected Count	17,5	26,1	29,5	24,9	98,0
		% within tausta	41,8%	34,7%	17,3%	6,1%	100,0%
		Adjusted Residual	7,4	2,2	-3,3	-5,3	
	korkeakoulutettu	Count	16	51	79	75	221
		Expected Count	39,5	58,9	66,5	56,1	221,0
		% within tausta	7,2%	23,1%	35,7%	33,9%	100,0%
		Adjusted Residual	-7,4	-2,2	3,3	5,3	
Total	Count	57	85	96	81	319	
	Expected Count	57,0	85,0	96,0	81,0	319,0	
	% within tausta	17,9%	26,6%	30,1%	25,4%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	77,242 ^a	3	<,001
Likelihood Ratio	79,037	3	<,001
Linear-by-Linear Association	72,713	1	<,001
N of Valid Cases	319		

a. 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 17,51.

Perheeltä saatu taloudellinen tuki

		Perheen tuki koulukselleni:Perheeni on auttanut minua rahallisesti yliopisto-opintojen aikana.					
		1 eri mieltä	2 jokseenkin eri mieltä	3 jokseenkin samaa mieltä	4 samaa mieltä	Total	
tausta	korkeakouluttamaton	Count	20	15	31	32	98
		Expected Count	16,0	13,8	28,0	40,2	98,0
		% within tausta	20,4%	15,3%	31,6%	32,7%	100,0%
		Adjusted Residual	1,3	,4	,8	-2,0	
	korkeakoulutettu	Count	32	30	60	99	221
		Expected Count	36,0	31,2	63,0	90,8	221,0
		% within tausta	14,5%	13,6%	27,1%	44,8%	100,0%
		Adjusted Residual	-1,3	-,4	-,8	2,0	
Total	Count	52	45	91	131	319	
	Expected Count	52,0	45,0	91,0	131,0	319,0	
	% within tausta	16,3%	14,1%	28,5%	41,1%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	4,524 ^a	3	,210
Likelihood Ratio	4,562	3	,207
Linear-by-Linear Association	3,733	1	,053
N of Valid Cases	319		

a. 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 13,82.

Koetut rahahuolet opintojen aikana

		Perheen tuki koulutukselleni: Minulla on ollut rahahuolia opintojeni aikana.					
		1 eri mieltä	2 joksseenkin eri mieltä	3 joksseenkin samaa mieltä	4 samaa mieltä	Total	
tausta	korkeakouluttamaton	Count	33	24	20	21	98
		Expected Count	31,6	29,2	20,3	16,9	98,0
		% within tausta	33,7%	24,5%	20,4%	21,4%	100,0%
		Adjusted Residual	,4	-1,4	-,1	1,3	
	korkeakoulutettu	Count	70	71	46	34	221
		Expected Count	71,4	65,8	45,7	38,1	221,0
		% within tausta	31,7%	32,1%	20,8%	15,4%	100,0%
		Adjusted Residual	-,4	1,4	,1	-1,3	
Total	Count	103	95	66	55	319	
	Expected Count	103,0	95,0	66,0	55,0	319,0	
	% within tausta	32,3%	29,8%	20,7%	17,2%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	2,858 ^a	3	,414
Likelihood Ratio	2,851	3	,415
Linear-by-Linear Association	,544	1	,461
N of Valid Cases	319		

a. 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 16,90.

Yliopistokoulutuksen itsestään selvyys

		Opiskelu yliopistossa: Yliopistokoulutus oli minulle itsestäänselvä valinta.					
		1 eri mieltä	2 joksseenkin eri mieltä	3 joksseenkin samaa mieltä	4 samaa mieltä	Total	
tausta	korkeakouluttamaton	Count	15	14	29	40	98
		Expected Count	9,2	12,0	34,1	42,7	98,0
		% within tausta	15,3%	14,3%	29,6%	40,8%	100,0%
		Adjusted Residual	2,4	,7	-1,3	-,7	
	korkeakoulutettu	Count	15	25	82	99	221
		Expected Count	20,8	27,0	76,9	96,3	221,0
		% within tausta	6,8%	11,3%	37,1%	44,8%	100,0%
		Adjusted Residual	-2,4	-,7	1,3	,7	
Total	Count	30	39	111	139	319	
	Expected Count	30,0	39,0	111,0	139,0	319,0	
	% within tausta	9,4%	12,2%	34,8%	43,6%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	7,078 ^a	3	,069
Likelihood Ratio	6,691	3	,082
Linear-by-Linear Association	4,241	1	,039
N of Valid Cases	319		

a. 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 9,22.

Koettu ulkopuolisuuden tunne

Opiskelu yliopistossa: Olen kokenut yliopistossa ulkopuolisuuden tunnetta.

			1 eri mieltä	2 jokseenkin eri mieltä	3 jokseenkin samaa mieltä	4 samaa mieltä	Total
tausta	korkeakouluttamaton	Count	24	23	34	17	98
		Expected Count	31,3	27,3	28,9	10,4	98,0
		% within tausta	24,5%	23,5%	34,7%	17,3%	100,0%
		Adjusted Residual	-1,9	-1,2	1,4	2,6	
	korkeakoulutettu	Count	78	66	60	17	221
		Expected Count	70,7	61,7	65,1	23,6	221,0
		% within tausta	35,3%	29,9%	27,1%	7,7%	100,0%
		Adjusted Residual	1,9	1,2	-1,4	-2,6	
Total	Count	102	89	94	34	319	
	Expected Count	102,0	89,0	94,0	34,0	319,0	
	% within tausta	32,0%	27,9%	29,5%	10,7%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	10,723 ^a	3	,013
Likelihood Ratio	10,379	3	,016
Linear-by-Linear Association	9,547	1	,002
N of Valid Cases	319		

a. 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 10,45.

Opintojen keskeyttämisen harkitseminen

Opiskelu yliopistossa: Olen harkinnut opintojen keskeyttämistä.

			1 eri mieltä	2 jokseenkin eri mieltä	3 jokseenkin samaa mieltä	4 samaa mieltä	Total
tausta	korkeakouluttamaton	Count	61	13	9	15	98
		Expected Count	64,2	15,4	10,1	8,3	98,0
		% within tausta	62,2%	13,3%	9,2%	15,3%	100,0%
		Adjusted Residual	-,8	-,8	-,5	2,9	
	korkeakoulutettu	Count	148	37	24	12	221
		Expected Count	144,8	34,6	22,9	18,7	221,0
		% within tausta	67,0%	16,7%	10,9%	5,4%	100,0%
		Adjusted Residual	,8	,8	,5	-2,9	
Total	Count	209	50	33	27	319	
	Expected Count	209,0	50,0	33,0	27,0	319,0	
	% within tausta	65,5%	15,7%	10,3%	8,5%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	8,763 ^a	3	,033
Likelihood Ratio	8,082	3	,044
Linear-by-Linear Association	3,700	1	,054
N of Valid Cases	319		

a. 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 8,29.

Perhetaustan peittely

		Opiskelu yliopistossa: Olen peitellyt perhetaustaani opintojen aikana.					
		1 eri mieltä	2 joksinkin eri mieltä	3 joksinkin samaa mieltä	4 samaa mieltä	Total	
tausta	korkeakouluttamaton	Count	77	14	7	0	98
		Expected Count	79,9	12,3	4,6	1,2	98,0
		% within tausta	78,6%	14,3%	7,1%	0,0%	100,0%
		Adjusted Residual	-,9	,6	1,4	-1,3	
	korkeakoulutettu	Count	183	26	8	4	221
		Expected Count	180,1	27,7	10,4	2,8	221,0
		% within tausta	82,8%	11,8%	3,6%	1,8%	100,0%
		Adjusted Residual	,9	-,6	-1,4	1,3	
Total	Count	260	40	15	4	319	
	Expected Count	260,0	40,0	15,0	4,0	319,0	
	% within tausta	81,5%	12,5%	4,7%	1,3%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	4,059 ^a	3	,255
Likelihood Ratio	5,090	3	,165
Linear-by-Linear Association	,322	1	,571
N of Valid Cases	319		

a. 3 cells (37,5%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,23.

Opiskelijan tuleminen samasta tai eri maakunnasta

		Olen kotoisin samasta maakunnasta, jossa opiskelen			
		kyllä	ei	Total	
tausta	korkeakouluttamaton	Count	42	56	98
		Expected Count	36,3	61,7	98,0
		% within tausta	42,9%	57,1%	100,0%
		Adjusted Residual	1,4	-1,4	
	korkeakoulutettu	Count	76	145	221
		Expected Count	81,7	139,3	221,0
		% within tausta	34,4%	65,6%	100,0%
		Adjusted Residual	-1,4	1,4	
Total	Count	118	201	319	
	Expected Count	118,0	201,0	319,0	
	% within tausta	37,0%	63,0%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	2,089 ^a	1	,148		
Continuity Correction ^b	1,741	1	,187		
Likelihood Ratio	2,068	1	,150		
Fisher's Exact Test				,167	,094
Linear-by-Linear Association	2,082	1	,149		
N of Valid Cases	319				

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 36,25.

b. Computed only for a 2x2 table